

UiT Norges arktiske universitet

Det helsevitenskapelige fakultet, Institutt for samfunnsmedisin

Sosial ulikhet i deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter

Betydningen av familiens sosioøkonomiske status for deltakelse blant ungdom

Therese Olsen Svenning

Masteroppgave i Public Health, HEL-3950 Desember 2020

Veiledere: Chi Quynh Vo & Jagrati Jani-Bølstad

Forord

Jeg vil først takke Chi Quynh Vo for at hun har vært min hovedveileder. Det har vært en glede å ha en samtalepartner med så stor kunnskap og engasjement for mitt tema. Chi har vært en enorm pådriver og motivert meg til å jobbe effektivt og målrettet. Hun har bestandig vært tilgjengelig, langt utover hva som var forventet, og gjort at jeg har følt meg ivaretatt gjennom hele prosessen. Det setter jeg veldig stor pris på.

En stor takk til førsteamanuensis Tonje Braaten som har gitt meg uvurderlig hjelp med statistikkarbeidet. Hun har tatt seg tid og tålmodighet til alle mine henvendelser, og gitt meg enkle svar på kompliserte spørsmål. Hennes innspill har bidratt til at jeg har lært mye nytt, og gjort meg tryggere på egen statistisk kompetanse. Jeg vil også takke professor Mette Marianne Svenning for verdifulle innspill til oppgavens språk og struktur.

Videre vil jeg gjerne takke min bi-veileder Jagrati Jani-Bølstad fra Tromsø kommune som har vært initiativtaker til denne oppgaven. Hun har vært en stor kilde til motivasjon og bistått meg med sin brede kunnskap om Ungdata, analysearbeid og lokale forhold i Tromsø. Hun har også satt meg i kontakt med ressurspersoner i kommunen som har kommet med gode råd, innspill og oppmuntring. Jeg har følt meg velkommen og verdsatt i møte med kommunen, og har fått masse inspirasjon til nye prosjekter.

Til sist vil jeg takke min fantastiske samboer Lars Kufaa som har støttet meg og tatt en større del av oppgavene i hjemmet i denne perioden. Han har jobbet knallhardt og tilrettelagt slik at jeg kunne konsentrere meg om oppgaven. Han har også vært en god diskusjonspartner, og hjulpet meg med å strukturere tanker og utfordringer. Også min kjære datter har vært utrolig tålmodig og støttende. Jeg er heldig som har en så flott familie, dere er min største inspirasjon. Tusen takk.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	1
Abstract	2
Forkortelser	3
1 Innledning.....	4
1.1 Sosial ulikhet	4
1.2 Sosioøkonomisk status	4
1.3 Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter	5
1.4 Sosial ulikhet i fritidsaktiviteter	5
1.5 Hva påvirker deltakelse?	6
1.6 Hvorfor er FOA viktig?	10
1.7 utfordringer med tidligere forskning	10
2 Formål og problemstilling.....	12
3 Material og metode.....	13
3.1 Ungdata.....	13
3.2 Studiepopulasjon og utvalgsstørrelse	13
3.3 Variabler	14
3.3.1 Avhengig variabel	14
3.3.2 Uavhengige variabler	14
3.3.3 Manglende data	16
3.4 Statistisk analyse.....	17
3.4.1 Regresjon.....	17
3.5 Etske vurderinger.....	18
4 Resultater.....	19
4.1 Deskriptiv statistikk.....	19
4.2 Regresjon	22
4.2.1 Ungdomsskolen.....	22

4.2.2	Videregående skole	24
5	Diskusjon.....	27
5.1	Metodiske overveielser.....	27
5.2	Styrker og svakheter	27
5.3	Kjønn & alder	28
5.4	Ungdomsskole vs. Videregående skole	30
5.5	Foreldrenes utdanningsnivå.....	31
5.6	Velstandsnivå.....	33
5.7	Kulturskolen	34
5.8	Nærtilbud.....	35
5.9	Konklusjon.....	36
	Referanseliste	37
	Vedlegg	42
1.	Datautleveringsavtale OsloMet.....	42

Tabelliste

Tabell 1 Deltakelse i Ungdata 2018, Tromsø.....	13
Tabell 2 Deskriptiv statistikk Ungdomsskolen - stratifisert etter sosioøkonomisk status.....	19
Tabell 3 Deskriptiv statistikk VGS - stratifisert etter sosioøkonomisk status.....	20
Tabell 4 Deltakelse FOA ungdomsskolen.....	22
Tabell 5 OR for deltakelse i kulturskole ungdomsskolen	24
Tabell 6 Deltakelse FOA videregående skole	24
Tabell 7 OR for deltakelse i kulturskole VGS	26

Figurliste

Figur 1 Oppgitte samlede kostnader ved deltakelse (sesong 2018-2019).....	7
Figur 2 Gjennomsnittlige kostnader for å delta på idrettsarrangement fordelt på aktivitetstype.	8
Figur 3 Sosioøkonomisk fordeling Tromsø kommune sentralt.....	9
Figur 4 Aktivitetsdeltakelse i prosent etter kjønn og sosioøkonomisk gruppe	21
Figur 5 Andel deltakere i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) etter kjønn og skolenivå.....	21
Figur 6 Differanse i deltakerrate fra ungdomsskole til VGS etter sosioøkonomisk status.	22
Figur 7 Deltakelse FOA lineær modell ungdomsskolen.	23
Figur 8 Deltakelse kulturskole ungdomsskolen.	24
Figur 9 Deltakelse FOA lineær modell VGS	25
Figur 10 Deltakelse kulturskole VGS	26

Sammendrag

Bakgrunn: Sosial ulikhet er et økende problem i Norge. Organiserte fritidsaktiviteter er en verdifull mestringsarena for barn og unge, men kostnader forbundet med deltakelse kan føre til at enkelte grupper ekskluderes. Målet med denne studien var å undersøke om familiens sosioøkonomiske status (SØS) hadde betydning for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) blant ungdom i Tromsø kommune.

Metode: Studien inkluderte 3263 elever fra ungdomsskoler og videregående skoler (VGS) i Tromsø. Datamaterialet ble hentet fra en nasjonal kvantitativ tversnittstudie kalt Ungdata (2018). SØS ble målt med en kombinasjon av foreldrenes utdanning, velstandsnivå (FASII), og antall bøker i hjemmet. Sammenhengen mellom SØS og månedlig deltakelse i FOA ble analysert med binær logistisk regresjonsanalyse.

Resultat: Det ble funnet en lineær sammenheng mellom SØS og deltakelse i FOA. Én unit økning i SØS gruppe tilsvarte en 64% økning i odds for deltakelse blant elever fra både ungdomsskolen og VGS (OR 1.64, 95% CI ungdomsskole 1.42-1.90, 95% CI VGS 1.44-1.87). Deltakelse i kulturskole var relatert til større sosial ulikhet for elever på ungdomsskolen (OR 1.94 95% CI 1.56-2.43). Nærtilbud i form av kulturtilbud og idrettsanlegg forklarte ikke en betydelig del av sammenhengen mellom SØS og deltakelse i FOA. Lav SØS og økende alder var relatert til lavere deltakelse.

Konklusjon: Det er sosiale ulikheter i ungdommens deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter i Tromsø.

Abstract

Social inequality is a growing concern in Norway. Organized leisure-activities represent a valuable domain for development among adolescents. Some activities are more costly than others in respect of monetary expenses, and the amount of parental involvement. This is especially relevant for extra-curricular activities. The cost of such activities may act as barriers for adolescents from families of low socioeconomic status (SES), both in form of recruitment into and continuity of participation. This study aimed to explore the influence of family socioeconomic status on adolescents' participation in extra-curricular activities (ECA).

Method: This study included 3263 students from secondary and upper-secondary school in Tromsø municipality, Norway. The data was retrieved from Ungdata (2018), a national, quantitative cross-sectional study of young peoples' health and living conditions in Norway. SES was measured with a composite variable including parental education, material wealth (FASII), and the number of books at home. The relation between participation in ECA and SES was analysed with binary logistic regression analysis.

Results: This study demonstrated social inequality in adolescents' participation in ECA. One unit increase in SES groups was related to a 64% increase in odds for participation among students from both secondary and upper-secondary school (OR 1.64, 95% CI secondary school 1.42-1.90, 95% CI upper-secondary school 1.44-1.87). Participation in school of music and performing arts represented a larger social inequality for students from secondary school (OR 1.94 95% CI 1.56-2.43). Neighbourhood access to sports facilities and cultural centres did not explain a substantial part of the relationship between SES and ECA participation. Low SES and increasing age were related to lower participation.

Conclusion: The main conclusion from this study is that there are social differences in adolescents' participation in extra-curricular activities in Tromsø.

Forkortelser

SØS – Sosioøkonomisk status

FASII – Family affluence scale II

VGS – Videregående skole

FOA – Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter

OR – Odds ratio

OlsoMet – Oslo metropolitan university

KoRus – Kompetansesenter rus

NSD – Norsk senter for forskningsdata

NOVA - Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

1 Innledning

1.1 Sosial ulikhet

Sosial ulikhet handler om ujevn fordeling av ressurser mellom ulike grader av sosial plassering. Denne plasseringen kan betegnes gjennom kriterier som rikdom, anseelse og makt (Dahl, Bergli og van der Wel, 2014, s. 49). Eksempler på ressurser som er ujevnt fordelt mellom mennesker med ulik sosial plassering er fritid, kunnskap, muligheter for utvikling, sosial støtte og tilgang til mat og helsetjenester. Disse ressursene påvirker helse, velstand og livskvalitet. Til tross for at Norge regnes som et av verdens mest egalitære land, er de sosiale forskjellene store og i stadig vekst (Dahl, Bergli og van der Wel, 2014, s. 16). Sosial ulikhet blant ungdom er i stor grad avhengig av foreldrenes sosiale plassering (Rognerud, Strand og Næss, 2007, s. 28), dette virker både direkte og indirekte. Direkte påvirkes ungdommens sosiale plassering og levekår gjennom familiens tilgjengelige ressurser som økonomisk kapital, sosialt nettverk, utdanning og fritid. Den indirekte påvirkningen skjer gjennom foreldrenes oppdragerstil. Oppdragerstil er påvirket av sosial posisjon (Conger og Conger, 2002). Ungdom er ikke bare påvirket av foreldrenes sosiale plassering, men blir i denne perioden mer selvstendige og bevisst sin egen posisjon i samfunnet. For mange blir vennenes normer og vurderinger viktigst for selvdefinisjon og livsstil (Samdal *et al.*, 2017, s. 33). Norsk og internasjonal forskning viser varierende resultater for betydningen av familiens sosiale status for unges helse (Koløen, 2008, s. 13). I Norge er det funnet en klar sosial gradient mellom familiens tilgjengelige ressurser og unges levekårsfaktorer inkludert helse, fritidsvaner, kosthold, trivsel, sosial tilpasning og fremtidsambisjoner (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 7).

1.2 Sosioøkonomisk status

I denne oppgaven blir foreldrenes sosioøkonomiske status (SØS) brukt som en indikasjon på sosial plassering blant ungdom. Dette er et mål som er ment å reflektere økonomisk, kulturell og sosial kapital. Datamaterialet for dette prosjektet er hentet fra Ungdata (2018). Ungdataundersøkelser inneholder ikke vanlige sosioøkonomiske mål som foreldrenes yrkesrelaterte anseelse og inntekt. For å måle SØS basert på tilgjengelige data har forskerne ansvarlig for

Ungdata i Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), utviklet en score som kombinerer materielle goder i familien (FASII), foreldrenes utdanning og antall bøker i hjemmet (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 21-33).

1.3 Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter

Det finnes to hovedretninger innen fritidsforskning. Den ene retningen omhandler organiserte klubber som tilbyr mange ulike aktiviteter. Den andre fokuserer på tilbud som er sentrert rundt en spesifikk type aktivitet (Vandell *et al.*, 2015). Disse to gruppene av fritidsaktiviteter har mye til felles, de er strukturerte, oppfulgt av voksne og gir mulighet for sosialt samvær (Vandell *et al.*, 2015). Denne studien handler om fritidstilbud som sentrerer seg rundt en spesifikk type aktivitet, og som har ferdighetsutvikling som hovedmål. Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) defineres som aktiviteter som er organiserte med høy grad av strukturering, oppfølging og tilbakemelding på utøverens innsats og utvikling. FOA koster som regel mer penger enn mindre strukturerte aktiviteter, og tilbys av f.eks. idrettslag, kulturskole, korps og danseskole.

1.4 Sosial ulikhet i fritidsaktiviteter

Generelt deltar ungdom fra lavere SØS mindre i FOA enn ungdommer fra høyere SØS (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 81; Farb og Matjasko, 2012; Fredricks og Eccles, 2006). Resultater fra en australsk studie viste at ungdomsskoleelever som hadde lavest deltakelse i FOA var elever fra lav SØS, mens elever med høyest deltakelse var fra høy SØS (Blomfield og Barber, 2011). Studien viste også at jo lavere SØS ungdom hadde, desto større utbytte hadde de av deltakelse. I en engelsk studie ble det dokumentert en systematisk relasjon mellom husholdningsinntekt og deltakelse i FOA blant barn mellom 6-12 år, hvor barn fra den laveste inntektsgruppen hadde 2,5 ganger mindre sjanse for deltakelse enn barn av foreldre som tjente det dobbelte (Dearing *et al.*, 2009). I USA er deltakelsen i FOA omtrent dobbelt så stor blant barn og unge fra høy SØS sammenlignet med lav SØS, og barn og unge med en høyt utdannet mor har tre ganger høyere deltakelsesrate (Knop, 2018).

I Norge finner vi Nordens største sosiale ulikhet i organisasjonsdeltakelse, og deltakelse i idretts- og kulturforeninger skiller seg ut som minst egalitære (Enjolras og Wollebæk, 2010). Deltakelse i idrettsforeninger er mye mer utbredt blant den rikeste delen av befolkningen (Enjolras og Wollebæk, 2010). Også utenfor organiserte klubber er fritidsaktivitet blant nordmenn preget av store sosiale ulikheter. Vaages rapport (2015, s. 14) viser at for voksne over 16 år er utdanning den klart viktigste faktoren for å være fysisk aktiv på fritiden, og langrenn og alpint utpreger seg som aktiviteter for de rike og høyt utdannede. Liknende forhold finner vi blant ungdom. Norske undersøkelser viser at ungdommer fra lav SØS er mindre delaktig i fritidsaktiviteter, og dette gjelder særlig organiserte aktiviteter som musikk og idrett (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 122; Sivesind, 2012).

1.5 Hva påvirker deltakelse?

Sosioøkonomisk status, alder, kjønn, erfaringsgrunnlag, og tilgjengelige nærtilbud er sterke påvirkningsfaktorer for deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter (Feldman og Matjasko, 2005; Foster og Marcus Jenkins, 2017; Vandell *et al.*, 2015). Denne oppgaven skal undersøke hvilken betydning sosioøkonomisk status har for deltakelse, når vi tar hensyn til variasjoner i kjønn, alder og tilgjengelige nærtilbud.

Alder og deltakelse

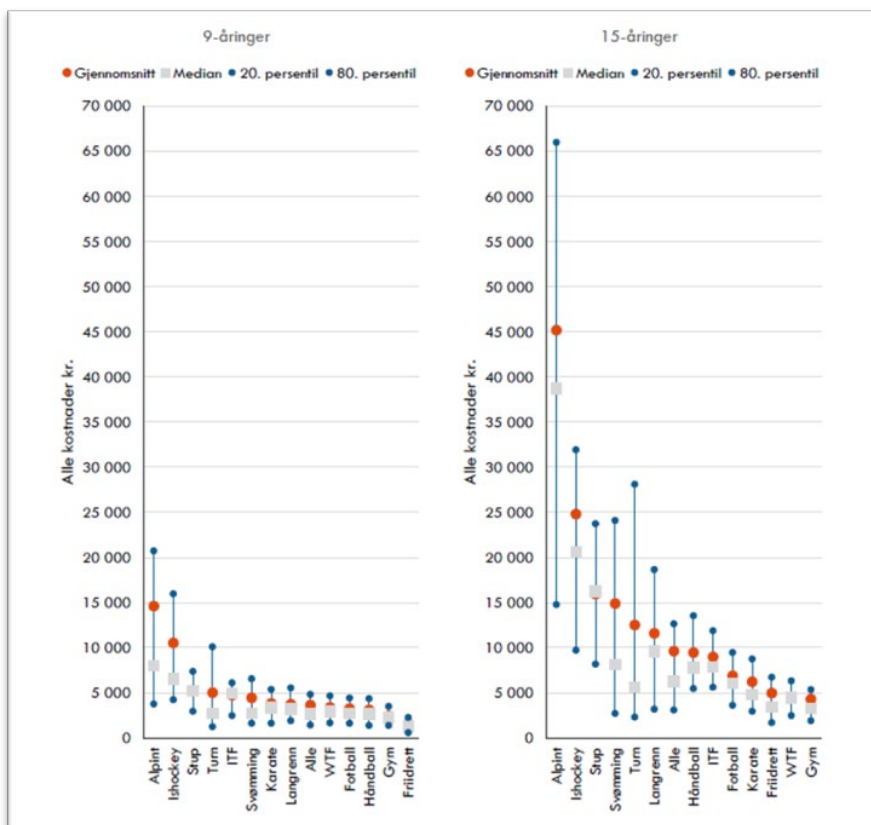
Denne studien inkluderer norske elever fra ungdomsskole og videregående skole. På ungdomstrinnet er elevene mellom 13-16 år. På videregående trinn er elevene vanligvis mellom 16-19 år, men noen er også eldre. I Norge øker idrettsspesialiseringen med deltakernes alder (Oslo Economics, 2020). De fleste er innom idretten i barneårene og starten av ungdomsårene, mens frafall skjer utover ungdomstiden (Bakken, 2019). Frafall er ikke likt for alle ungdommer, men er derimot knyttet til sosioøkonomisk status (Bakken, 2019, s. 72-87). Ungdommer fra lavere SØS faller fra idretten tidligere enn ungdommer fra høyere SØS. I USA er yngre ungdommene mer engasjert i kulturskole, noe som avtar med økt alder (Vandell *et al.*, 2015). Dette er også situasjonen i Norge (Berge *et al.*, 2019, s. 181). Erfaringer i ung alder fra ulike aktiviteter, øker sannsynligheten for deltakelse når barn blir eldre (Chin og Phillips, 2004; Feldman og Matjasko, 2005; McGee *et al.*, 2006).

Kjønn og deltakelse

I USA er gutter mer aktive i idrett, mens jenter deltar mer i kulturelle og akademiske aktiviteter (Vandell *et al.*, 2015). I Norge deltar jenter i like stor grad eller mer i idrettsaktiviteter, men har et større frafall enn gutter fra organisert idrett når de kommer i 16-18 års alder (Bakken, 2019, s. 7). Jenter deltar i større grad enn gutter i kulturelle fritidsaktiviteter (Berge *et al.*, 2019, s. 181).

Deltakelsens pris

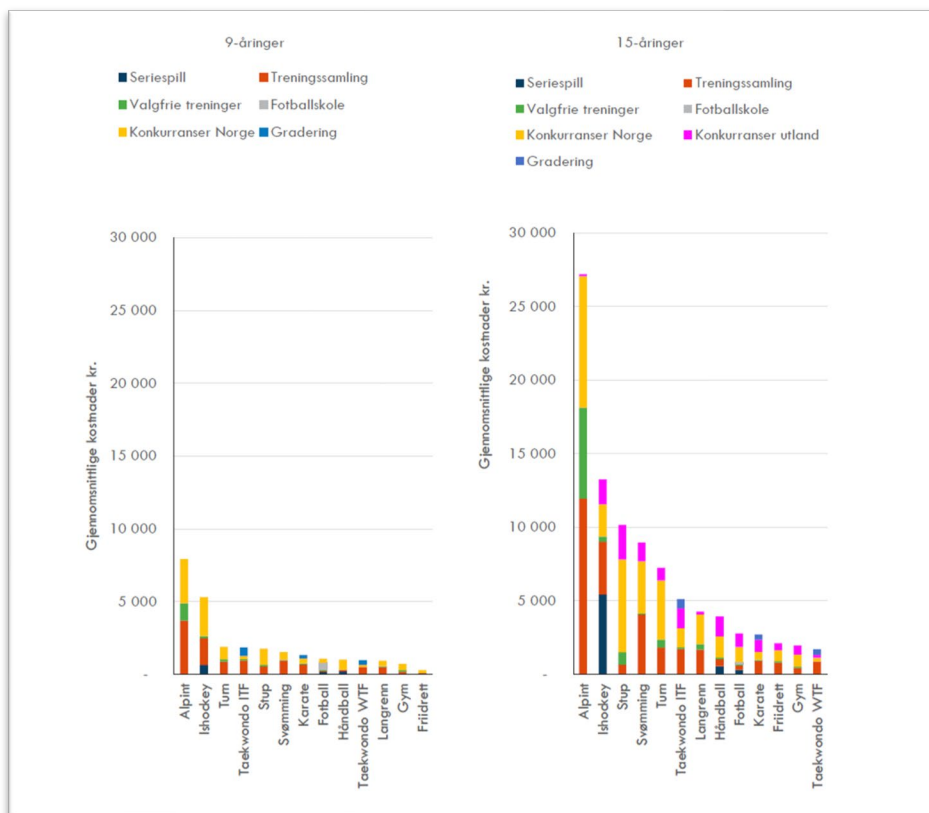
For å forstå betydningen av sosioøkonomisk status for deltakelse i FOA, må prisen for deltakelse tas i betraktning. Når vi skal vurdere reell kostnad må vi ta faktorer som kontingent, utstyr, transport, treningssamlinger og liknende med i beregningen. Det er svært stor variasjon i kostnad mellom type aktivitet, og mellom barne- og ungdomsidrett. Figur 1 viser samlede kostnader for deltakelse i ulike idrettsgrener i Norge.

Figur 1 Oppgitte samlede kostnader ved deltakelse (sesong 2018-2019).

Fra «Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse - kostnader og kostnadsdrivere i barne- og ungdomsidretten,» av Oslo Economics på oppdrag av Kulturdepartementet, s. 15. Copyright 2020 ved Oslo Economics.

Norsk idrett tenderer mot å underbygge sosiale ulikheter, og har de siste årene utviklet seg til å bli dyrere, mer profesjonalisert og kreve større foreldreinvolvering (Strandbu *et al.*, 2017). Figur 1 viser at det er store variasjoner i kostnader. Dette er et landsgjennomsnitt og representerer alle målte utgifter. Oslo Economics (2020) forklarer de store variasjonene i idrettskostnader med kjøpesterke foreldre og høyt ambisjonsnivå. Vi finner stor variasjon i bruk av profesjonelle trenere, ekstratreninger og treningssamlinger. Videre har utstyrspresset økt og foreldre kjenner på press om å kjøpe spesialisert utstyr til sine barn (Oslo Economics, 2020). Figur 2 viser en grafisk fremstilling av hva det koster å delta i arrangementer, i tillegg til ordinære treninger i ulike idrettsgrener.

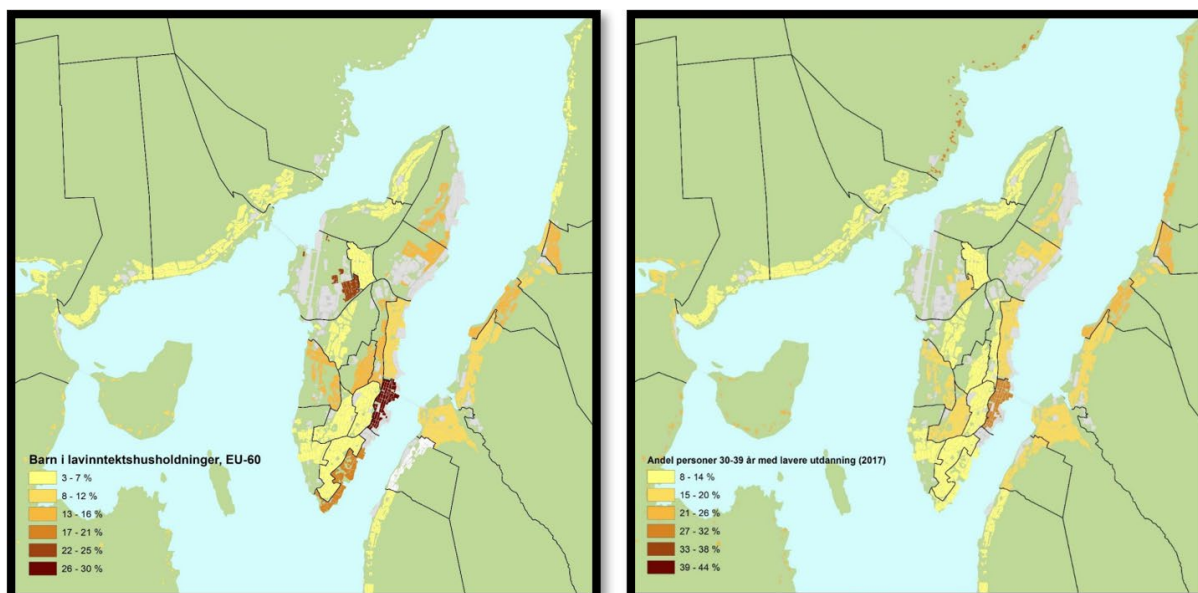

Figur 2 Gjennomsnittlige kostnader for å delta på idrettsarrangement fordelt på aktivitetstype. Fra «Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse - kostnader og kostnadsdrivere i barne- og ungdomsidretten,» av Oslo Economics på oppdrag av Kulturdepartementet, s. 37. Copyright 2020 ved Oslo Economics.

Idrett er ikke den eneste fritidsaktiviteten som er preget av høye kostnader. Pris er også en viktig faktor for deltakelse i kulturskolen, som har en større sosial ulikhet i deltakelse enn idretten. (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 69-70). En kvalitativ undersøkelse av norske kulturskoler viste at pris, fagbredde og tett samarbeid med foreldre og kommunale etater var av stor betydning for å inkludere barn og unge fra lavere SØS (Gustavsen og Hjelmbrække, 2009, s. 105).

Nærtilbud

Det er ulikheter i barn og unges familiære sosioøkonomiske status i Tromsø. Figur 3 viser inntekts- og utdanningsgrupper etter lokasjon i Tromsø kommune sentralt.

Figur 3 Sosioøkonomisk fordeling Tromsø kommune sentralt.

Venstre: Barn i lavinntektsfamilier. Høyre: Andel personer 30-39 år med lavere utdanning.

Fra «Levekår i Tromsø: Geografisk fordeling (Rapport nr. 2),» av Tromsø kommune, s. 35 og 46. Copyright 2019 ved Tromsø kommune.

Det er variasjon i nærhet til idrettsanlegg, særlig på Kvaløya (nordvestlige del) er det dårlig tilbud. Det er derimot gode friluftsmuligheter i hele kommunen. Kulturskolen er lokalisert på sydspissen av Tromsøya (Figur 3, midten av kartet). Kulturskolen har også tilbud i andre områder rundt øya, men store deler av undervisningen tilbys på skolen. Vi ser en høy konsentrasjon av familier med høy inntekt og utdanning på sydspissen av Tromsøya, men vi finner også boligområder med lavere inntekt i dette området hvor det bor mange barn og unge. Kollektivtilbudet på øya er bra, og det går ofte busser til Kulturskolen. Områdene utenfor øya har dårligere kollektivtilbud.

Sosial arv

Foreldrenes aktivitetsnivå og kultur for deltakelse i idretts- og kulturliv har betydning for barnas engasjement i liknende aktiviteter (Strandbu, Bakken og Stefansen, 2020). Foreldrenes aktivitetsnivå er sterkt assosiert med barnas deltakelse i fysisk aktivitet, og denne relasjonen er funnet på tvers av sosioøkonomiske grupper (Wagner *et al.*, 2004). Foreldre som engasjerer seg i barnas fritid, regulerer skjermtiden og gjør aktiviteter sammen med barna påvirker i

større grad sine barn til å delta i og fortsette i organiserte fritidsaktiviteter (Badura *et al.*, 2017). Foreldrenes aktivitetskultur er en form for modellering, foreldrenes holdning til aktivitet observeres, erfares og kopieres av barna (Strandbu, Bakken og Stefansen, 2020). Tromsø idrettsråd har etablert aktivitetsguider, for å bidra til at unge fra familier med lav inntekt eller manglende aktivitetskultur skal få informasjon og støtte til å delta i en fritidsaktivitet (Tromsø idrettsråd, u.å.)

1.6 Hvorfor er FOA viktig?

Utenom skolen er aktiviteter i nærområdet ansett som en viktig utviklingsarena for unge (Vandell *et al.*, 2015). Deltakelse i FOA er relatert til positiv utvikling i form av økt selvtillit, sosiale ferdigheter, psykososial tilpasning, bedre fysisk helse og framtidsutsikter (Feldman og Matjasko, 2005; Fredricks og Eccles, 2006). Deltakelse er også negativt relatert til bruk av rusmidler, asosial oppførsel og skolefravær (Farb og Matjasko, 2012; Fredricks og Eccles, 2006). Ulike aktiviteter har unike fordeler, men de har også mye til felles (Vandell *et al.*, 2015). i Bamford's (2006) forskningskompendium viste resultater fra over 60 land at aktiv deltakelse i kulturelle aktiviteter har positiv påvirkning for barn og unges livskvalitet, velferd og sosial tilknytning. Deltakelse i idrett er forbundet med store helse- og utviklingsfordeler. Ungdom som deltar i organisert trening har et høyere aktivitetsnivå (Bakken, 2019, s. 55), noe som forebygger en rekke livsstilssykdommer. Økt fysisk aktivitet har vist seg å redusere depresjonssymptomer blant ungdom (Carter *et al.*, 2016), og deltakelse i idrett fører trolig til bedret selvtillit og motstandsdyktighet for stress og utfordringer (Fredricks og Eccles, 2006).

1.7 Utfordringer med tidligere forskning

Forskning på FOA har blitt kritisert for å være unøyaktig i den forstand at den ikke tar høyde for seleksjonsskjevheter. Med dette menes underliggende ulikheter mellom unge som deltar og unge som ikke deltar, som påvirker deres muligheter for utvikling. Dermed vil utfallene stå i fare for å være et resultat av utenforliggende faktorer som f.eks. oppvekstmiljø i hjemmet. Forskning som har tatt høyde for slike forhold viser at utviklingseffektene av deltakelse i FOA er mindre enn tidligere antatt, men fortsatt signifikante (Fredricks og Eccles, 2006). En studie som omhandlet utviklingsfordeler ved deltakelse i kulturskole fant ingen sammenheng

mellom deltakelse og utvikling etter at det ble kontrollert for seleksjonsskjevhet (Foster og Marcus Jenkins, 2017). Selv om SØS ble målt, så oppgav ikke studien fordelingen av SØS mellom deltakere og ikke-deltakere. Vi kan dermed ikke vite hvorvidt unge av lav SØS var godt nok representert blant de som deltok i kulturskole. At studier ikke inkluderer grupper av lav SØS er en annen del av seleksjonsproblematikken som flere forskere har påpekt (Fredricks og Eccles, 2008; Pedersen og Seidman, 2005). Mye tyder på at deltakelse i FOA har større utviklingsfordeler for unge fra lav SØS, som har lavere sannsynlighet for deltakelse (Blomfield og Barber, 2011; Kim *et al.*, 2020), og at intensitet og varighet i stor grad modererer utviklingsutfall (Farb og Matjasko, 2012). Uavhengig av utviklingsfordeler knyttet til deltakelse i FOA, understreker Barne- og familiedepartementet egenverdien av deltakelse i fritidsaktiviteter på lik linje med andre, og at sosial inkludering på fritiden er særlig viktig for barn og unge fra lav SØS (Barne- og familiedepartementet, 2020). Fritidserklæringen (2016) fastslår at alle barn og unge har rett til å delta i en organisert fritidsaktivitet, og at det skal legges til rette for at alle kan delta uavhengig av familiens sosioøkonomiske status.

2 Formål og problemstilling

Formålet med denne oppgaven var å undersøke om foreldrenes sosioøkonomiske status har betydning for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter blant ungdom i Tromsø. Det er etter min kunnskap ikke gjort liknende undersøkelser i Tromsø kommune tidligere. Mange norske studier undersøker sosial ulikhet i idrett. Denne studien undersøker også kulturelle fritidsaktiviteter, noe det fins mindre forskning på. Videre skiller denne studien seg ut ved at den eksplisitt undersøker aktiviteter som er kostbare å delta i. Oppgaven har følgende problemstilling:

"Hvilken betydning har familiens sosioøkonomiske status for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter blant ungdom i Tromsø kommune?"

3 Material og metode

3.1 Ungdata

Denne oppgaven er basert på datamateriale fra Ungdata (2018). Ungdata er en årlig nasjonal undersøkelse om barn og unges levekår i Norge. NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) og KoRus (Kompetansesenter rus) er faglig ansvarlig.

Undersøkelsene er standardiserte, kvantitative tverrsnittstudier som omfatter temaer som bl.a. skole, fritid, familie, psykisk helse og levevaner (OsloMet, u.å.). Korus er ansvarlig for å hjelpe kommuner med å iverksette lokale undersøkelser og analysere data. Fortolkning og formidling av resultater er et kommunalt ansvar. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene.

Lokal undersøkelse

Denne oppgaven er avgrenset til Ungdata (2018) fra ungdomsskoler og videregående skoler i Tromsø kommune. I Tromsø finner vi en blanding av sentrale og rurale ungdomsskoler, mens videregående skoler (VGS) er lokalisert nærmere sentrum. Alle kommunale grunnskoler, og alle videregående skoler deltok i undersøkelsen. Tromsø kommune var ansvarlig for gjennomføring på ungdomsskolene, og fylkeskommunen var ansvarlig på VGS.

3.2 Studiepopulasjon og utvalgsstørrelse

Totalt 5778 ungdommer ble invitert til å delta i undersøkelsen. 3638 (71%) deltok fra 8.klasse til videregående trinn 3 (VG3), i alt 6 klassetrinn. Disse var fordelt på to skolenivå, ungdomsskolen (N=1908, 82% deltakelse) og VGS (N=1730, 61% deltakelse). Tabell 1 gir en oversikt over deltakere etter kjønn og klasse.

Tabell 1 Deltakelse i Ungdata 2018, Tromsø

Klasse	Ungdomsskolen		Videregående		
	Gutter deltatt	Jenter deltatt	Klasse	Gutter deltatt	Jenter deltatt
8. trinn	337	311	VG1	354	306
9. trinn	295	324	VG2	335	287
10. trinn	302	300	VG3	187	235
Total	934	935	Total	876	828

Undersøkelsen var frivillig, og deltakere og foreldrene hadde fått informasjon i forkant av undersøkelsen. Data ble samlet inn på vårhalvåret med et elektronisk spørreskjema bestående av 234 spørsmål for ungdomsskolen og 274 spørsmål for VGS. Data ble samlet inn anonymt i skoletiden. Det ble oppfordret til ikke å la elevene dra fra lokalet dersom de ble tidlig ferdig, men ikke alle skoler fulgte denne oppfordringen. Observasjoner som manglet data for avhengig eller uavhengige variabler, ble ekskludert fra analysen. Dette resulterte i et utvalgt på 1728 elever fra ungdomsskolen, og 1535 elever fra VGS.

3.3 Variabler

3.3.1 Avhengig variabel

‘Deltakelse’ er et sammensatt mål som ble laget til denne analysen. Målet er binært og score 1 er gitt til obs. med deltakelse i minst én av aktivitetene idrettslag, annen organisert trening, kulturskole eller samspill. Deltakelse er definert som månedlig deltakelse eller oftere.

Komponentene i deltakelse ble beholdt i den utforskende analysen for å lete etter interessante relasjoner. ‘Deltakelse’ er sammensatt av følgende spørsmål;

‘Hvor mange ganger siste måned har du vært med på aktiviteter, møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag? (Idrettslag, Korps/kor/orkester, Kulturskole/musikkskole)’.

‘Hvor ofte trener du, eller driver med følgende aktiviteter? (Driver med annen organisert trening (dans, kampsport eller lignende))’.

3.3.2 Uavhengige variabler

3.3.2.1 Sosioøkonomisk status

Dette er oppgavens viktigste uavhengige variabel. ‘SØS’ er et sammensatt mål konstruert av forskerne i NOVA. Målet består av komponentene foreldrenes utdanning, familiens materielle goder og antall bøker i hjemmet. Under følger beskrivelse av hvordan hver komponent ble målt.

Utdanning

Foreldrenes utdanning ble målt med følgende spørsmål og svaralternativ ja/nei; **‘Har faren og moren din utdanning på universitet eller høyskole? Sett ett kryss for mor og ett kryss for far. Hvis du ikke har kontakt med én eller begge av foreldrene dine, hopper du over spørsmålet som gjelder denne forelder.’**

Materielle goder

Familiens materielle goder ble målt med «Family affluence scale» (FASII), og besto av følgende fire spørsmål; **‘Har familien din bil?’**, **‘Har du eget soverom?’**, **‘Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din i løpet av det siste året?’**, **‘Hvor mange datamaskiner eller nettbrett har familien din?’**.

Bøker

Antall bøker i hjemmet ble målt med følgende spørsmål og svaralternativer (ingen, <20, 20-100, 100-500, 500-1000, >1000); **‘Hvor mange bøker tror du det er hjemme hos dere? (NB: En meter bøker tilsvarer omtrent 50 bøker)’**.

3.3.2.2 Kjønn og klasse

Kjønn og klasse ble inkludert som kontrollvariabler på bakgrunn av litteraturgjennomgangen som viste at de er av stor betydning for deltakelse og type aktivitet. Kjønn ble målt som binær variabel gutt/jente og klasse ble målt som kategorisk variabel (8,9,10 trinn for ungdomsskolen og VG1, VG2, VG3 for VGS).

3.3.2.3 Nærtilbud

Nærtilbud ble inkludert i analysen som uavhengig variabel på grunnlag av samtale med ansatte i kommunen engasjert i ungdom og fritid. Nærtilbud til idrettsanlegg ble inkludert fordi det ble ansett som en viktig forutsetning for deltakelse i organisert trening, da spesielt for deltakelse i idrettslag. Nærtilbud av kulturelt innhold ble inkludert som en indikator på hvor lett det var for ungdommer å involvere seg i organisert kultur, da det er mindre tilbud i distriktene enn i bykjernen. ‘Nærtilbud idrett’ ble målt med følgende spørsmål; **‘Tenk på områdene rundt der du bor. Hvordan opplever du at tilbudet til ungdom er når det gjelder idrettsanlegg.’**

‘Nært tilbud kultur’ ble målt med følgende spørsmål;

‘Tenk på områdene rundt der du bor. Hvordan opplever du at tilbudet til ungdom er når det gjelder (Kulturtilbudet kino, konsertscener, bibliotek eller lignende)’

Begge variablene hadde følgende svaralternativer (Svært bra, nokså bra, verken bra eller dårlig, nokså dårlig, svært dårlig). Disse svaralternativene ble kodet om til tre grupper (bra, verken eller, dårlig).

3.3.3 Manglende data

Avhengig variabel

Manglende data for ‘deltakelse’ tilsvarte 3.2% og ble ekskludert fordi avhengig variabel ikke kan imputeres.

Uavhengige variabler

Manglende data for SØS komponenten ‘foreldrenes utdanning’ var allerede imputert med verdi 0 i datasettet ved mottakelse. Dette ble gjort for å inkludere flest mulig i analysen. Analyser viste at disse ikke skilte seg betydelig fra gruppen de ble inkludert i (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 22-24). Manglende data for ‘SØS’, ‘kjønn’ og ‘klasse’ tilsvarte enkeltvis <1% og ble ekskludert fordi prosenten var minimal. Manglende data for uavhengige variabler ‘nærhet idrett’ eller ‘nærhet kultur’ tilsvarte 5.5%, og disse ble analysert nærmere for å vurdere imputering eller ekskludering. Først ble gruppen sortert ut og undersøkt med Mann-Whitney U test. Analysen viste ingen signifikant forskjell i ‘deltakelse’. Det var en liten, men signifikant forskjell i ‘klasse’ og ‘kjønn’ med en overvekt av gutter fra 8.klasse. Det var en større forskjell i ‘SØS’ hvor gjennomsnittet lå 0,24 poeng lavere enn resten. Gruppen hadde også en større andel observasjoner med svært lav ‘SØS’. Nærmere undersøkelse viste at denne gruppen hadde svart på et uforholdsmessig lavt antall spørsmål, bl.a. var foreldrenes utdanning i stor grad urapportert. Dette har medført en imputering av utdanningsmålet som muligens har ført til en kunstig lavt SØS-score. Store deler av gruppen hadde da fått 0 poeng på utdanningsmålet. Samtidig hadde mange høye verdier på materielle verdier. Dersom de da har underrapportert antall bøker, et mål som kan være spesielt vanskelig å beregne, har de stått i fare for å få en lavere SØS-verdi enn det som er tilfellet. På bakgrunn av generelt liten svarprosent av antall spørsmål, manglende verdier i SØS-

komponenter og en ikke alarmerende forskjell i SØS fra resten av datasettet, ble det besluttet at en ekskludering av disse observasjonene (200 stk.) var hensiktsmessig. Totalt ble 10.3% av obs. ekskludert og resulterte i datasett N=3263. Datasettet ble delt i to: ungdomsskolen N=1728 og VGS N=1535. Alle analyser fra dette tidspunkt ble gjort separat på datasettene.

3.4 Statistisk analyse

Alle analyser ble utført i statistisk programvarepakke SAS 9.4. Linjediagrammer ble produsert i SAS, og resterende figurer og tabeller ble produsert i Microsoft Word. Alle analyser var tosidet, med $\alpha=0.05$. SØS ble beholdt i sin opprinnelige form som kontinuerlig variabel 'SØS kont.', og gruppert som kategorisk variant 'SØS' med cut-off verdier (1.6 og 2.3). Datasettene ble først undersøkt med frekvensanalyse. Resultatene er presentert i Tabell 2 og Tabell 3. Deretter ble alle individuelle variablers relasjon med 'deltakelse' og 'SØS' undersøkt med chi-square test. Ingen individuelle variabler hadde sterk korrelasjon, og alle var signifikant relatert til utfallet i minst ett av datasettene. Alle individuelle variabler ble beholdt i regresjonsanalysen.

3.4.1 Regresjon

Hovedmodell

Relasjonen mellom 'SØS' og 'deltakelse' i FOA ble analysert med binær logistisk regresjonsanalyse. Denne metoden passer til et binært utfall og kan ha flere kategoriske og kontinuerlige uavhengige variabler forutsatt at kontinuerlige variabler er lineært relatert til utfallets log-odds. Avhengig variabel var 'deltakelse'. Alle uavhengige variabler ble modellert som kategoriske med følgende referansegrupper; 'SØS' (laveste gruppe), kjønn (gutt), 'klasse' (høyeste trinn) 'nærtilbud idrett' og 'nærtilbud kultur' (bra). Individuelle variabler ble introdusert i tre steg: Først bare 'SØS', deretter kontrollering av 'kjønn' og 'klasse', til sist ble 'nærtilbud idrett' og 'nærtilbud kultur' introdusert. Denne metoden ble valgt for å kunne undersøke de ulike variablenes påvirkning på effekten av 'SØS'. Odds ratio ble kalkulert med et konfidensintervall på 95%.

Sensitivitetsanalyse

Hovedmodellen ble analysert en gang til med SØS som kontinuerlig variabel for å undersøke om kategoriseringen av SØS hadde ført til betydelig maskering av relasjon. Før SØS kunne inkluderes som kontinuerlig variabel måtte lineær relasjon bekreftes. Dette ble sjekket ved å transformere 'SØS' med restricted cubic spline (5 knuter), og modellere den transformerte SØS-variabelen som eneste uavhengige variabel i en regresjonsanalyse med 'deltakelse' som binært utfall. Denne metoden er egnet for å avgjøre om en lineær eller kategorisk modellering er det beste valget.

Deltakelse i kulturskole som utfall

Frekvensanalysen (Tabell 2 og Tabell 3) viste at aktiviteten 'kulturskole' skilte seg ut fra resten av aktivitetene med hensyn til fordeling av SØS blant deltakerne. Det var dobbelt så mange fra middels SØS og tredobbelt så mange fra høy SØS som deltok i kulturskolen sammenlignet med lav SØS. Derfor ble analysen i tillegg kjørt med deltakelse 'kulturskole' som utfall, 'nærtilbud idrett' ble ikke inkludert som individuell variabel da den var mest relevant for idrettsdeltakelse. Denne analysen medførte en ekskludering av ytterligere 135 elever (4.1% av gjeldende datasett).

Vilkårene for logistisk analyse ble oppfylt i alle modeller. Datasettet var stort nok til å oppfylle minst 10 observasjoner per uavhengig variabel og observasjonene var uavhengige. Sum av residualer ble sjekket med Hosmer & Lemeshov test og var ikke for høy. Det var ingen bevis for høy multikorrelasjon eller influerende uteliggere.

3.5 Etiske vurderinger

NOVA har godkjent bruk av datamateriale fra Ungdata (2018) til dette prosjektet (se vedlegg 1). Ungdata (2018) er godkjent av NSD og det foreligger avtale mellom deltakere og NOVA om at data gjøres tilgjengelig for forsknings- og undervisningsformål. Deltakerne ble informert om dette og ga samtykke gjennom deltakelse. Prosjektet ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD). NSD besluttet at prosjektet ikke trengte godkjennelse fordi datamaterialet var anonymisert på en slik måte at bakveisidentifisering ikke var mulig.

4 Resultater

4.1 Deskriptiv statistikk

Tabell 2 viser deskriptiv statistikk for ungdomsskolen.

Tabell 2 Deskriptiv statistikk Ungdomsskolen - stratifisert etter sosioøkonomisk status

	Total		Sosioøkonomisk status		
			Lav (N=335)	Middels (N=568)	Høy (N=825)
	N	%	%	%	%
Total	1728	100	19	33	48
Deltakelse FOA					
Ja	1299	75	60	73	83
Nei	429	25	40	27	17
Aktiviteter					
Idrett	1109	65	50	61	74
Annen org. trening	389	23	22	20	27
Kulturskole	235	14	6	12	19
Samspill	81	5	3	5	5
Kjønn					
Gutt (ref)	853	49	48	51	49
Jente	875	51	52	49	51
Klassetrinn					
8	593	34	34	33	35
9	568	33	31	33	34
10 (ref)	567	33	35	34	31
Nærtilbud kultur					
Bra (ref)	1148	66	57	62	74
Verken eller	282	16	17	18	14
Dårlig	298	18	26	20	12
Nærtilbud idrettshall					
Bra (ref)	1123	65	53	62	72
Verken eller	293	17	25	19	12
Dårlig	312	18	22	19	16

Notat: Alle prosenter er søyleprosent. Sosioøkonomiske grupper er definert ut fra SØS score; lav (≤ 1.6) middels ($>1.6 < 2.3$) høy (>2.3). FOA= ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter. Aktiviteter er komponentene FOA er satt sammen av.

Over 80% av elever fra høy SØS, og 60% av elever fra lav SØS deltok i FOA på ungdomsskolen. Andelen elever som deltok i kulturskole var tre ganger så stor blant elever fra høy SØS, og dobbelt så stor som elever fra middels SØS, sammenliknet med lav SØS.

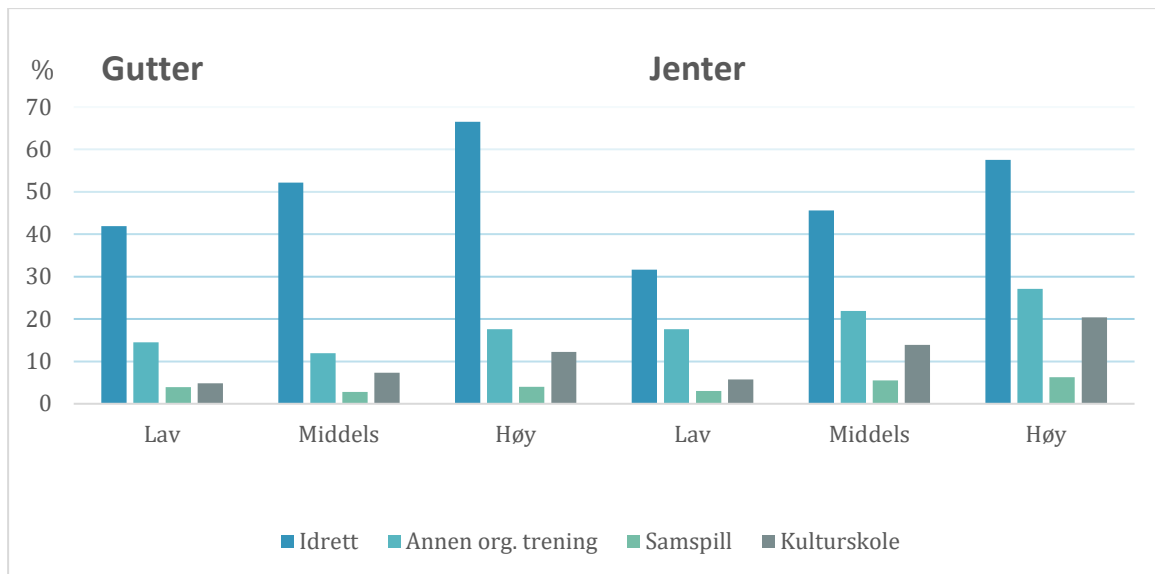
Tabell 3 viser deskriptiv statistikk for videregående skole (VGS).

Tabell 3 Deskriptiv statistikk VGS - stratifisert etter sosioøkonomisk status

	<i>Sosioøkonomisk gruppe</i>				
	<i>Total</i>		<i>Lav</i>	<i>Middels</i>	<i>Høy</i>
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>(N=426)</i>	<i>(N=518)</i>	<i>(N=591)</i>
	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>	<i>%</i>
Total	1535	100	28	34	38
Deltakelse FOA					
Ja	708	46	35	44	56
Nei	827	54	65	56	44
Aktiviteter					
Idrett	552	37	26	36	45
Annen org. trening	209	14	12	14	17
Kulturskole	135	9	5	9	13
Samspill	57	4	4	3	5
Kjønn					
Gutt (ref)	767	50	51	51	49
Jente	768	50	49	49	51
Klassetrinn					
VG1	587	38	36	40	38
VG2	554	36	42	34	34
VG3 (ref)	394	26	22	26	28
Nærtilbud kultur					
Bra (ref)	1077	61	65	67	76
Verken eller	248	23	19	18	13
Dårlig	210	16	16	15	11
Nærtilbud idrettshall					
Bra (ref)	936	70	57	62	64
Verken eller	346	16	25	23	20
Dårlig	253	14	18	15	16

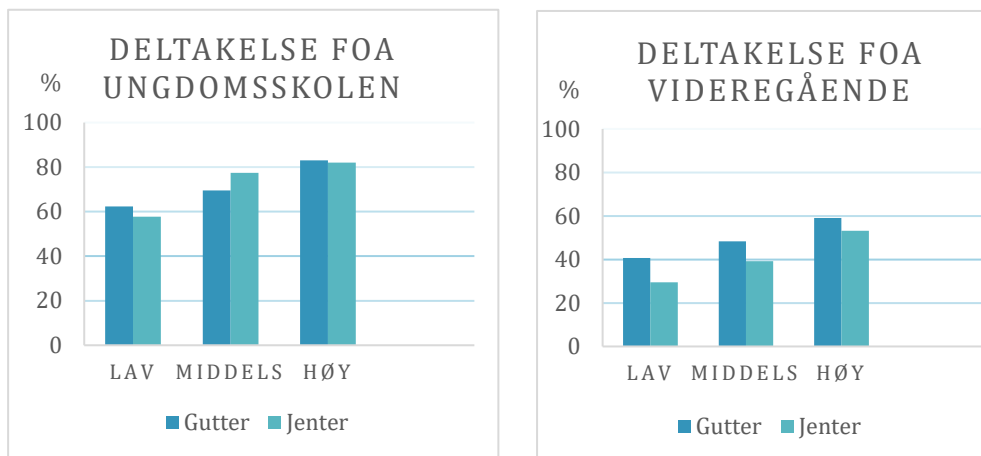
Notat: Alle prosenter er søyleprosent. Sosioøkonomiske grupper er definert ut fra SØS score; lav (≤ 1.6) middels ($>1.6 < 2.3$) høy (>2.3). FOA= ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter. Aktiviteter er komponentene FOA er satt sammen av.

Også på VGS deltok en større andel av elever fra høy SØS i FOA sammenliknet med elever fra lav SØS, ulikheten var større for kulturskoledeltakelse. En sammenlikning av Tabell 2 og Tabell 3 viser at mer enn halvparten av elevene mente at deres nærtilbud av kultur og idrettshall var bra, men resultatene viste en trend mot bedre nærtilbud når SØS økte. SØS var jevnere fordelt mellom deltakere på VGS, sammenliknet med ungdomsskolen. De deskriptive resultatene blir ytterligere eksplorert i Figur 4-6.

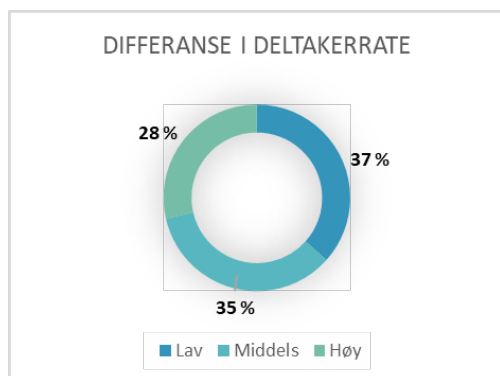
Figur 4 Aktivitetsdeltakelse i prosent etter kjønn og sosioøkonomisk gruppe

Prosentvis var ulikhetene større for deltakelse i kulturskole enn for andre aktiviteter både for gutter og jenter. Blant jenter var det en sosial gradient i deltakelse for alle aktivitetstyper. Blant gutter var det en sosial gradient i deltakelse kun for idrett og kulturskole. Jenter deltok mer i annen organisert trening og kulturskole, mens gutter deltok mer i idrett.

Figur 5 Andel deltakere i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) etter kjønn og skolenivå

Jenter på ungdomsskolen deltok på omtrent lik linje med gutter i FOA. På VGS var deltakelsesforholdet mellom kjønnene annerledes, jenter deltok i mindre grad enn gutter.

Figur 6 Differanse i deltakerrate fra ungdomsskole til VGS etter sosioøkonomisk status.

Figur 6 viser forskjell i deltakerrate i ferdighetsutviklende organisert fritidsaktivitet (FOA) mellom ungdomsskole og VGS. Selv om det var stor differanse i deltakerrate for alle SØS-grupper mellom skolenivåene, så var den sosiale ulikheten i deltakelse større på VGS.

4.2 Regresjon

4.2.1 Ungdomsskolen

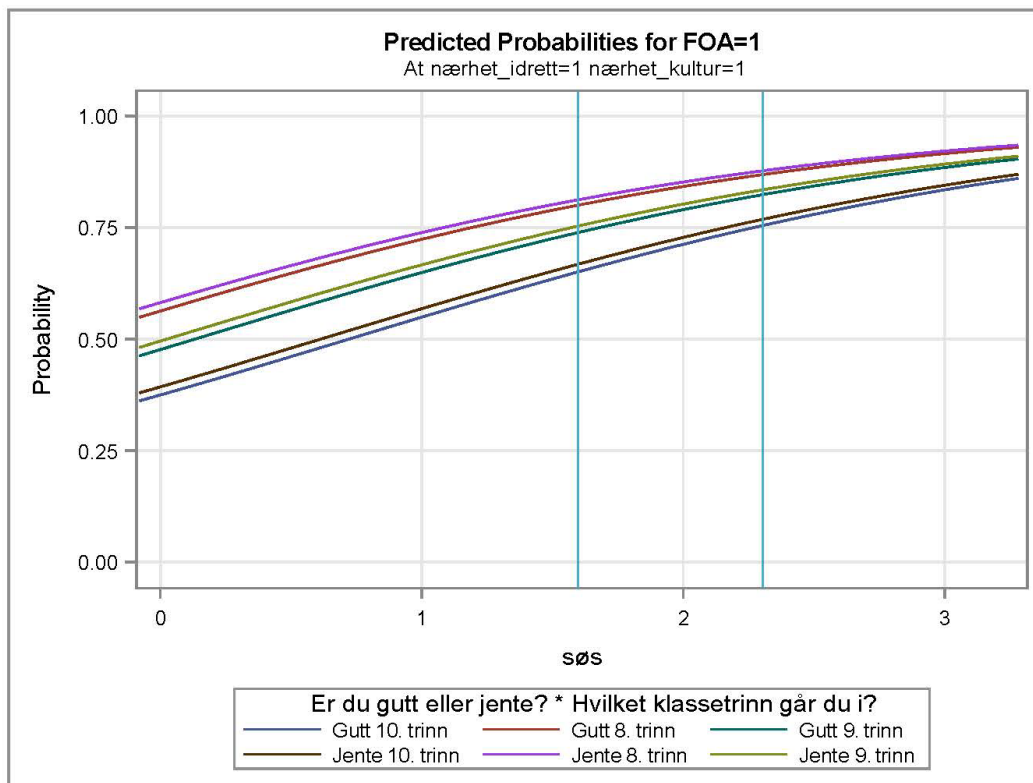
Tabell 4 viser odds ratio (OR) for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) for ulike sosioøkonomiske grupper, med justering for uavhengige variabler. Både kategorisk modell (uthevet) og lineær modell er presentert.

Tabell 4 Deltakelse FOA ungdomsskolen

	Lav (ref)		Middels		Høy		SØS kontinuerlig	
	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR*	95% CI
<i>SØS</i>	1	1	1.84	(1.38-2.45)	3.15	(2.38-4.19)	1.75	(1.52-2.02)
<i>SØS, kjønn, klasse</i>	1	1	1.87	(1.40-2.5)	3.17	(2.38-4.22)	1.76	(1.53-2.03)
<i>SØS, kjønn, klasse, nærtilbud idrett, nærtilbud kultur</i>	1	1	1.76	(1.31-2.36)	2.76	(2.06-3.70)	1.64	(1.42-1.90)

Notat: *SØS*=sosioøkonomisk status. *OR per 0.7 unit økning i *SØS*, tilsvarende definerte *SØS*-grupper.

Den kategoriske modellen viser at for ungdomsskoleelever hadde nærtilbud større innvirkning på sannsynlighet for deltakelse for høy SØS enn middels SØS. Etter justering for individuelle variabler hadde middels SØS 1.76 ganger høyere odds for deltakelse, og høy SØS 2.76 ganger høyere odds for deltakelse sammenlignet med lav SØS. Den lineære modellen viser en liknende relasjon hvor OR økte med 1.64 for hver økning i SØS gruppe. Nærtilbud hadde større effekt for høy SØS enn for middels SØS.

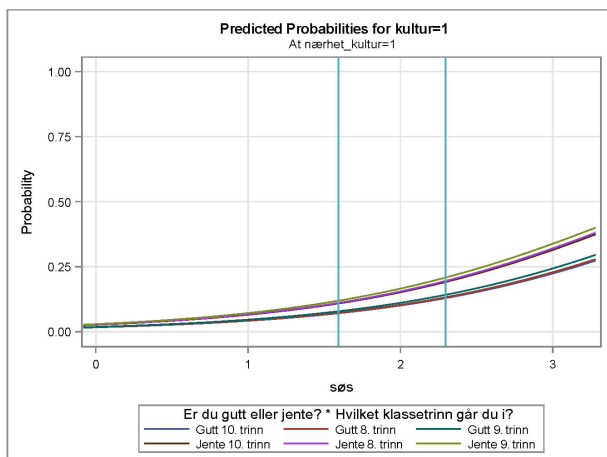

Figur 7 Deltakelse FOA lineær modell ungdomsskolen.

Notat: FOA= Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter. SØS=sosioøkonomisk status.

Figur 7 viser en grafisk fremstilling av den lineære relasjonen mellom sosioøkonomisk status (SØS) og sannsynlighet for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) hvor nærtilbud idrett og nærtilbud kultur er bra. Vertikale linjer representerer definerte SØS-grupper.

Hvor nærtilbud er bra ser vi en sosial gradient av deltakelse i FOA, uavhengig av kjønn og alder. På ungdomsskolen var sannsynligheten for å delta i FOA ca. 40-80% for elever fra lav SØS, avhengig av kjønn og alder. For elever fra høy SØS var sannsynligheten ca.75-90%. Jenter fra 8. trinn hadde høyest sannsynlighet for deltakelse.

Figur 8 Deltakelse kulturskole ungdomsskolen.

Notat: kultur=deltakelse kulturskole. SØS=sosioøkonomisk status.

Figur 8 viser en grafisk fremstilling av den lineære relasjonen mellom sosioøkonomisk status (SØS) og sannsynlighet for deltakelse i kulturskolen hvor nærtilbud kultur er bra. Vertikale linjer representerer definerte SØS-grupper. Tabell 5 viser det statistiske grunnlaget for figuren. Hvor nærtilbud kultur er bra ser vi en stor sosial gradient av deltakelse i kulturskole, uavhengig av kjønn og alder. På ungdomsskolen var sannsynligheten for deltakelse ca. 3-13% for elever fra lav SØS, avhengig av kjønn og alder. For elever fra høy SØS var sannsynligheten ca. 15-32%. Jenter fra 9. trinn hadde høyest sannsynlighet for deltakelse.

4.2.2 Videregående skole

Tabell 6 viser odds ratio (OR) for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter for ulike sosioøkonomiske grupper, med justering for uavhengige variabler. Både kategorisk modell (uthevet) og lineær modell er presentert.

Tabell 6 Deltakelse FOA videregående skole

	Lav (ref)		Middels		Høy		SØS kontinuerlig	
	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR*	95% CI
SØS	1	1	1.44	(1.10-1.88)	2.34	(1.81-3.03)	1.62	(1.43-1.83)
SØS, kjønn, klasse	1	1	1.44	(1.10-1.88)	2.40	(1.86-3.12)	1.65	(1.45-1.88)
SØS, kjønn, klasse, nærtilbud idrett, nærtilbud kultur	1	1	1.44	(1.10-1.88)	2.38	(1.83-3.10)	1.64	(1.44-1.87)

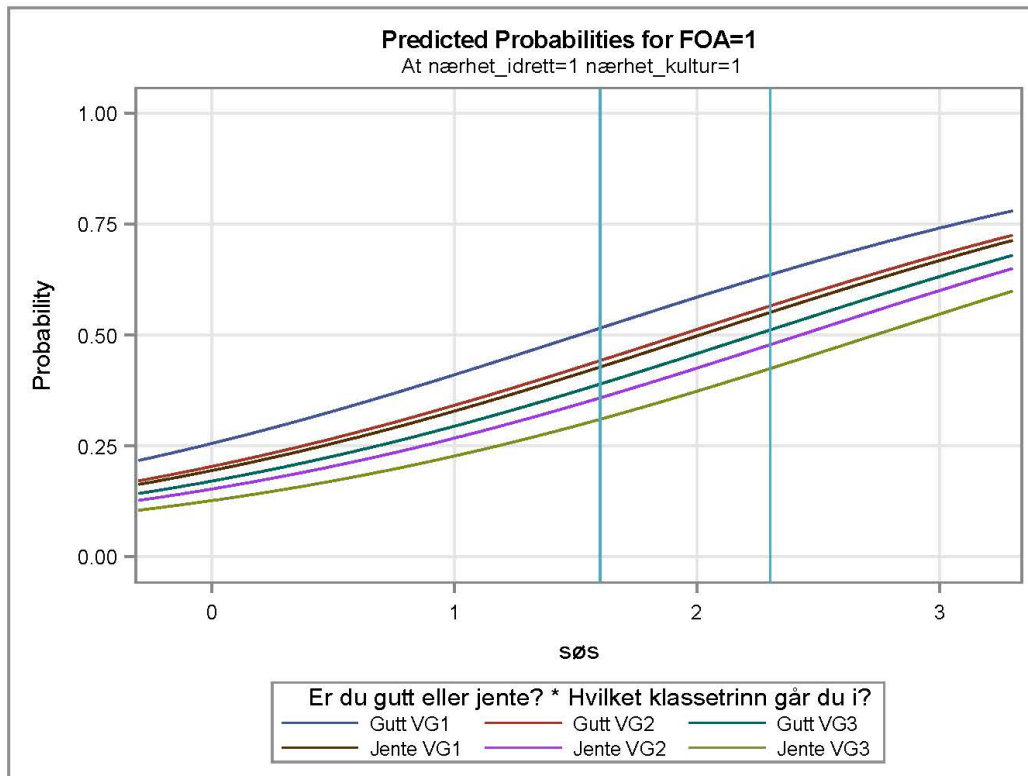
Notat: SØS=sosioøkonomisk status. *OR per 0.7 unit økning, tilsvarende range i definerte SØS-grupper.

Tabell 5 OR for deltakelse i kulturskole ungdomsskolen

Deltakelse Kulturskole		
	OR*	95% CI
SØS kont.	2.02	(1.63-2.53)
SØS kont., kjønn, klasse	2.01	(1.62-2.52)
SØS kont., kjønn, klasse, nærtilbud kultur	1.94	(1.56-2.43)

Notat: SØS=sosioøkonomisk status. *OR per 0.7 unit økning i SØS, tilsvarende definerte SØS-grupper.

I motsetning til ungdomsskolen ser vi både i den kategoriske og den lineære modellen (Tabell 6) at relasjonen mellom SØS og deltakelse var nærmest upåvirket av uavhengige variabler. Den lineære modellen viser samme relasjon mellom SØS og deltakelse som for ungdomsskolen.

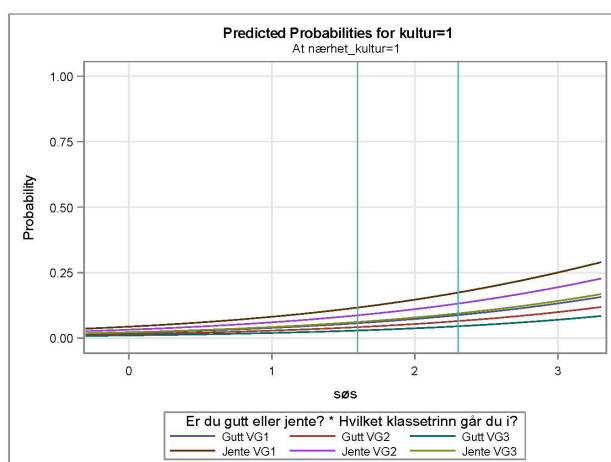
Figur 9 Deltakelse FOA lineær modell VGS

Notat: FOA= Ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter. SØS=sosioøkonomisk status.

Figur 9 viser en grafisk fremstilling av den lineære relasjonen mellom sosioøkonomisk status (SØS) og sannsynlighet for deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) hvor nærtilbud idrett og nærtilbud kultur er bra. Vertikale linjer representerer definerte SØS-grupper.

Hvor nærtilbud er bra ser vi en sosial gradient av deltakelse uavhengig av kjønn og alder. På VGS var sannsynligheten for å delta i FOA ca.15-50 % for elever fra lav SØS, avhengig av kjønn og alder. For elever fra høy SØS var sannsynligheten mellom 40 og 75%. Gutter fra VG1 hadde høyest sannsynlighet for deltakelse.

Tabell 7 OR for deltakelse i kulturskole VGS

Figur 10 Deltakelse kulturskole VGS

Notat: kultur=deltakelse kulturskole, SØS=sosioøkonomisk status.

Deltakelse Kulturskole		
	OR*	95% CI
SØS kont.	1.58	(1.25-2.00)
SØS kont., kjønn, klasse	1.58	(1.25-2.01)
SØS kont., kjønn, klasse, nærtilbud kultur	1.59	(1.26-2.03)

Notat: SØS=sosioøkonomisk status. *OR per 0.7 unit økning i SØS, tilsvarende definerte SØS-grupper.

Figur 10 viser en grafisk fremstilling av den lineære relasjonen mellom sosioøkonomisk status (SØS) og sannsynlighet for deltakelse i kulturskolen hvor nærtilbud kultur er bra. Vertikale linjer representerer definerte SØS-grupper. Tabell 7 viser det statistiske grunnlaget for figuren.

I motsetning til ungdomsskolen viser analysen nærmest den samme relasjonen mellom SØS og kulturskoledeltakelse som for deltakelse i FOA generelt. På VGS var sannsynligheten for deltakelse ca. 2-10% for elever fra lav SØS, avhengig av kjønn og alder. For elever fra høy SØS var sannsynligheten ca. 4-25%. Jenter fra VG1 hadde høyest sannsynlighet for deltakelse.

5 Diskusjon

5.1 Metodiske overveielser

To regresjonsmodeller (Tabell 4 og Tabell 6) ble benyttet for å undersøke relasjonen mellom SØS og deltakelse i FOA. Begge ble inkludert fordi de ga ulik type informasjon. Den kategoriske modellen viste effekten av nærtilbud i ulike SØS-grupper. Dette var et interessant funn, og derfor ble modellen presentert. Den lineære modellen inkluderte mer detaljerte målinger og hadde derfor større styrke. Det var også den eneste modellen av de to som var egnet til å undersøke relasjonen mellom SØS og deltakelse i kulturskolen. Den lineære modellen var den beste, og det er disse resultatene det refereres til når effekten av SØS omtales videre. En svakhet med studiedesignet er at tverrsnittstudier ikke kan fortelle noe om endring over tid (Katz *et al.*, 2014, s. 61). Vi kan si noe om relasjonen mellom SØS og deltakelse, men vi kan ikke si hvordan endringer i SØS vil påvirke utfallet hos den enkelte respondent.

5.2 Styrker og svakheter

SØS variabelen ble konstruert for å fange opp tre dimensjoner av familiens sosioøkonomiske status. Disse dimensjonene var velstandsnivå, utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 21-33). Family affluence scale II (FASII) ble brukt for å måle velstandsnivå i stedet for vanligere mål som inntekt eller yrke av flere grunner. Ungdommer har begrenset informasjon om hva foreldrene tjener, de hopper ofte over eller svarer unøyaktig på åpne spørsmål om yrke, og anonymitet er en utfordring (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 22; Svedberg *et al.*, 2016). FASII stiller spørsmål om familiens materielle goder som er enklere å svare på (Svedberg *et al.*, 2016) og som sikrer anonymitet. FASII begrenser seg til fire spørsmål, og sier ikke like mye om velstandsnivå som f.eks. inntekts- og formuesstatistikk. FASII er blitt validert i mange land og korrelerer sterkt med økonomiske og helserelevante indikatorer (Boyce *et al.*, 2006). Antall bøker i hjemmet er ment å måle akademiske ressurser i hjemmet, og henger tydelig sammen med skolekarakterer (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016, s. 25). Videre sier Bakken at akademiske ressurser også henger sammen med velstandsnivå fordi bøker er kostbare. Dette målet i kombinasjon med

andre komponenter er blitt brukt i mange studier internasjonalt (Hannum, Liu og Alvarado-Urbina, 2017). Målet kan allikevel være en mindre god indikator siden akademiske ressurser i stor grad er blitt digitalisert. Den siste komponenten av SØS er foreldrenes utdanning. Dette målet har den største svakheten i SØS-score. Særlig ungdommer i starten av ungdomsskolen har manglende kunnskap om foreldrenes utdanning, og tenderer mot å overestimere eller hoppe over spørsmålet (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016; Svedberg *et al.*, 2016). Manglende svar på dette spørsmålet er blitt imputert av forskerne i NOVA, noe som medfører enda større usikkerhet.

En styrke ved studien er at SØS som samlemål, til tross for usikkerhet knyttet til hver enkelt komponent, er blitt validert opp mot elevenes karakterer. Skolekarakterer er vist å korrelere godt med sosioøkonomisk status (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016). Valideringen viste at målet fungerer tilstrekkelig som indikator på foreldrenes sosioøkonomiske status (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016). Den norske delen av den internasjonale HEVAS undersøkelsen brukte den samme kombinasjonen, med unntak av at foreldrenes utdanning ble erstattet av foreldrenes yrke (Samdal *et al.*, 2016, s. 49). En annen styrke med denne studien var et stort utvalg respondenter, med god variasjon både i SØS og i deltakelse. Selv om denne studien måler SØS med et samlemål så skal også komponentene velstandsnivå og utdanning diskuteres for å få en dypere forståelse av hvordan SØS er knyttet til deltakelse i FOA.

5.3 Kjønn & alder

Resultater fra denne studien viser at aktivitetspreferanser var relatert til kjønn (Figur 4). Jenter deltok mindre i idrettslag, og mer i kulturelle aktiviteter enn gutter. Jenter hadde høyere deltakelse i annen organisert trening som f.eks. dans, kampsport og ridning. Dersom vi ser på den totale deltakelsen i idrett og annen organisert trening, så er deltakelsen tilnærmet lik for begge kjønn. Dette funnet skiller seg fra metaanalysen til Farb & Majasko (2012), som fant at jenter deltok mindre i alle atletiske aktiviteter. I Norge har trenden lenge vært at jenter har vært mindre aktive i organisert trening (Seippel, Sletten og Strandbu, 2011). Nyere studier viser at trenden har snudd og jenter deltar i like stor grad (Bakken, 2019, s. 7), noe som også gjenspeiles i denne studien. I denne studien falt deltakelsen gradvis med økende alder i alle aktiviteter, men for jenter var nedgangen størst (Figur 5). Flere studier har også funnet større frafall i idrett blant jenter sent i ungdomstiden (Bakken, 2019; Lunn, 2013; Strandbu, Bakken

og Stefansen, 2020). Persson, Espedalen, Stefansen & Strandbu (2020) påpeker at frafall må forstås i en helhetlig kontekst, med treningsrelaterte faktorer sett i lys av ungdommens totale livssituasjon. Jenter opplever i større grad at de er bekymret, stresset og opplever press om å prestere både på skole og på fritiden (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016; Sletten, 2015). Stress kan føre til at jenter i større grad enn gutter føler behov for å prioritere bort fritidsaktiviteter. Bekymringer relatert til familieøkonomi kan øke dette behovet ytterligere. Familieøkonomi påvirker jenters psykiske helse sterkere enn gutters (Elstad, 2012; Sletten, 2015; Toftegaard-Støckel *et al.*, 2011). En annen faktor å ta i betraktning er trivsel på trening. I en studie gjort på ungdommer fra Oslo oppgav 21% av jentene økt konkurranse og derunder en følelse av å ikke være god nok, som den viktigste grunnen til at de sluttet i idrett (Persson *et al.*, 2020). I Norge undervises ikke idrett med prestasjonsorientering før barna er fylt 12 år (Seippel, Sletten og Strandbu, 2011, s. 24). Etter dette øker ofte prestasjonskravene gradvis, særlig i lagidrett. Det er mulig at denne endringen i læringsklima over tid støter fra seg jenter i større grad enn gutter. Stress, tidspress og økt konkurranse er viktige grunner til at jenter i større grad faller fra fritidsaktiviteter når de kommer i videregående skole (Persson *et al.*, 2020).

Manglende deltakelse i FOA er sterkere relatert til asosial atferd og kriminalitet for gutter (Mahoney og Stattin, 2000). Videre er overgangen mellom ungdomsskole og VGS en spesielt sårbar fase. Store deler ustrukturert fritid kan føre til høyere grad av atferdsproblemer i denne alderen, og deltakelse i FOA har trolig en forebyggende effekt (Kim *et al.*, 2020; Mahoney og Eccles, 2008). Liknende trender er også funnet i Norge, ungdom som slutter i idrettslag har lavere selvfølelse, og er i større grad involvert i regelbrytende atferd og rusmiddelbruk (Bakken, 2019, s. 13). Selv om frafallet fra FOA er større for jentene, kan det tenkes at guttene opplever mer alvorlige konsekvenser når de faller utenfor. FOA er en verdifull mestringsarena for å forebygge destruktiv atferd og utenforskap (Mahoney og Eccles, 2008), særlig dersom frafall i utsatte grupper reduseres. Denne studien viste at gutter var underrepresentert i kulturskolen. Dette samsvarer med annen forskning både nasjonalt (Berge *et al.*, 2019, s. 60), og internasjonalt (Barber, Stone og Eccles, 2005; Denault, Poulin og Pedersen, 2009; Vandell *et al.*, 2015). Dersom vi avdekker barrierene for deltakelse hos gutter, kan kanskje kulturskolen være en god arena for å inkludere flere som ikke finner seg til rette i idretten. Et mulig verktøy for å oppnå dette er å utvide aktivitetsguide-tjenesten som i dag bidrar til idrettsinkludering, til også å inkludere kulturaktiviteter.

5.4 Ungdomsskole vs. Videregående skole

Resultater fra denne studien viste stor forskjell i deltakelse mellom de to skolenivåene, på ungdomsskolen deltok 75% og på videregående skole (VGS) deltok 46%. Frafall fra FOA er vanlig og forventet gjennom ungdomsårene (Berge *et al.*, 2019, s. 181; Seippel, Sletten og Strandbu, 2011, s. 18; Ødegård, Bakken og Strandbu, 2016, s. 13-15). Mange skifter interesser og får økte krav til å prestere på flere fronter. For eksempel oppgir mange norske ungdommer at de slutter i idrett fordi de trenger å bruke mer tid på skolearbeid (Ødegård, Bakken og Strandbu, 2016, s. 82). Allikevel har undersøkelser vist at de som slutter i idretten ikke gjør mer lekser enn de som fortsetter (Bakken, 2019, s. 83). Ungdommer oppgir ofte andre grunner, enten fordi de ikke er klar over, eller ikke ønsker å innrømme økonomiske og sosiale barrierer for deltakelse i fritidsaktiviteter (Thorød, 2012). Selv om frafall er forventet i overgangen mellom ungdomsskole og VGS, viste resultatene fra denne studien en mindre andel av ungdommer fra lav og middels SØS som deltok i FOA på VGS, sammenlignet med ungdomsskolen (Figur 6). Grunnet sosiale ulikheter i hvem som går på VGS er den sosiale ulikheten trolig større enn det som kan registreres i studier som denne, som kun inkluderer elever (Andersen og Bakken, 2019). Resultatene samsvarer med nasjonale resultater som viser mindre frafall blant høy SØS (Bakken, 2019, s. 73-77). Selv om odds ratio (OR) var lik for begge skolenivåene, så vi at sannsynligheten for deltakelse var mer påvirket av SØS på VGS (Figur 9). Dette kommer av at sannsynligheten for deltakelse generelt er veldig høy på ungdomsskolen, så en økning i odds vil ikke være så virkningsfull. For elever på VGS er deltakelse mye mer usikkert og påvirkes sterkere av endringer i odds. Dette forklarer hvorfor vi ser en større andel av høy SØS-ungdommer som deltar i FOA på VGS sammenlignet med ungdomsskolen, til tross for at OR er den samme. Ifølge Bakken (2019, s. 91) er både rekruttering til og frafall fra idrett sosialt betinget, noe som har den naturlige konsekvens at ungdom fra høyere SØS har bedre sjanser for å begynne og fortsette i idrett, i tråd med denne studiens resultater. Også utenfor Norge er det funnet tilsvarende resultater. Lunn et al. (2013, s. 41-47) fant at irsk ungdom fra høy SØS i alderen 12-17 år hadde lavere frafall fra fritidsaktiviteter som ikke var i regi av skolen, derimot hadde de større frafall i fritidsaktiviteter knyttet til skolen. De kunne altså prioritere en dyrere og mer strukturert form for aktivitet. Et unntak i studien til Lunn et al. var at i siste året på VGS, hadde høy SØS et enormt frafall fra aktivitet utenfor skolen, trolig for å rette all oppmerksomhet mot

avgangseksamener. Strandbu, Bakken & Stefansen (2020) fant også liknende resultater, jo eldre ungdommer blir, desto mer selektert er gruppen som deltar i idrett. De konkluderte med at familiekultur og foreldreengasjement er en sterk og stabil påvirkningsfaktor for deltakelse gjennom ungdomstiden. Siden frafallet fra idrett er stort i overgangen mellom skolenivå synker det sosiale presset om deltakelse, og trolig blir foreldrenes støtte viktigere for å hindre frafall (Strandbu, Bakken og Stefansen, 2020). Ungdommer sier selv at foreldrene spiller en viktig rolle i å motivere og støtte dem for å overkomme demotivasjon og stress (Strandbu *et al.*, 2019). Dette støttes av (Cremaschi *et al.*, 2015) som understreker betydningen av foreldreengasjement for å hindre frafall fra musikkundervisning. Ungdommer som ikke faller fra FOA i overgangen mellom ungdomsskole og VGS, kommer trolig fra en familie med sterkere aktivitetskultur og høyere foreldreengasjement. Vi skal nå se nærmere på hvordan foreldreengasjement og aktivitetskultur henger sammen med utdanning.

5.5 Foreldrenes utdanningsnivå

I denne studien var det en klar sosial ulikhet mellom ungdom som deltok i FOA, og ungdom som ikke gjorde det. Ungdom som ikke deltok i FOA hadde nesten tre ganger høyere odds for å komme fra lav SØS, sammenliknet med ungdom som deltok i FOA. (Tabell 4 og Tabell 6). Disse resultatene samsvarer med forskning fra England (Dearing *et al.*, 2009), men står i motsetning til forskning på svensk ungdom som ikke fant noen signifikant sosial ulikhet i deltakelse (Jakobsson *et al.*, 2012). Dette funnet kan tyde på at lav SØS-ungdom i Tromsø får mindre voksenoppfølging gjennom aktiviteter på fritiden. Dessverre viser forskning at denne gruppen trolig har størst behov og utbytte av å delta (Barstad og Sandvik, 2015; Blomfield og Barber, 2011; Pedersen og Seidman, 2005). Barn og unge fra lav SØS opplever mer ensomhet, større barrierer for deltakelse i FOA og mindre sosial støtte (Barstad og Sandvik, 2015, s. 79-83). Høyere grad av strukturering i fritidsaktiviteter kan være relatert til bedre oppfølging fra voksne og sunnere sosiale nettverk (Mahoney og Stattin, 2000). Unge fra lav SØS gagnar trolig mer av deltakelse i FOA fordi de har færre mestringsarenaer i dagliglivet (Blomfield og Barber, 2011; Pedersen og Seidman, 2005). Foreldrenes utdanning, som er en viktig komponent av SØS, er relatert til hvilke mestringsopplevelser barna får. Høyt utdannede foreldre er mer aktive på fritiden både i organisert og uorganisert form (SSB, 2020; Stalsberg og Pedersen, 2018). Dette påvirker barns deltakelse både direkte og indirekte.

Direkte påvirkes barns holdninger til og interesse for fritidsaktiviteter av familiens aktivetskultur. Barn fra familier som gjør engasjerende aktiviteter sammen deltar mer i organiserte fritidsaktiviteter (Badura *et al.*, 2017; Strandbu, Bakken og Stefansen, 2020). Denne effekten er lik på tvers av SØS-grupper (Badura *et al.*, 2017; Wagner *et al.*, 2004). Det er allikevel mer sannsynlig at foreldre med høy SØS engasjerer sine barn på fritiden. Høyt utdannede har i større grad fri i helger og kvelder når barna har fri fra skolen, de har også et større behov for å trene i fritiden enn foreldre som har tunge fysiske yrker (Bláfoss *et al.*, 2019). Skiidretten skiller seg f.eks. ut som en idrett for barn med høyt utdannede foreldre (Dervo *et al.*, 2014, s. 22). Høyt utdannede nordmenn har bedre tilgang til fjell og hytte, og tilbringer mye mer tid på skiturer og i alpinanlegg (SSB, 2020). Erfaringer fra slike arenaer øker sannsynligheten for å engasjere seg i vintersport på fritiden (Chin og Phillips, 2004; Farb og Matjasko, 2012). Tromsø har gode værforhold og beliggenhet til slike aktiviteter. Godt tilrettelagde skispor midt i byen (Romsaas, 2018, s. 6) bidrar nok til at de sosiale forskjellene i skisport ikke er like store her som andre steder i landet. Allikevel kan skiidrett, og særskilt alpine idretter fort bli dyrt dersom en vil delta på samlinger og konkurranser (Oslo Economics, 2020). Disse idrettene krever også ofte stort engasjement fra foreldre for å opprettholde aktivitet. Med tanke på Tromsøs gode skiforhold og det faktum at skiidrett er vist å være spesielt sosialt ekskluderende, finnes det kanskje her et potensiale til å inkludere enda flere ungdommer i organiserte vinteraktiviteter?

Indirekte påvirkes barn av den innsats foreldrene legger i at de skal være aktive i fritiden utenfor hjemmet. Foreldre som selv har deltatt i idrett prioriterer i større grad at sine barn skal gjøre det samme (Strandbu, Bakken og Stefansen, 2020; Toftegaard-Støckel *et al.*, 2011). Badura *et al.* (2017) understreker også viktigheten av aktiv regulering av skjermtid som en viktig faktor for deltakelse. Regulering tvinger barn til å finne på andre ting på fritiden. Dette støttes av Auhuber, Vogel, Grafe Kiess & Poulain (2019), som fant at barn som tilbringer mindre tid på skjerm er mer fysisk aktive og tilbringer mer tid ute. En slik regulering er vanskelig å få til dersom barna er mye alene etter skoletid. Selv om foreldrenes involvering og egen aktivitet er viktig for barnas deltakelse i FOA, viser forskning at SØS er av betydning selv etter regulering for disse faktorene (Vandermeerschen, Vos og Scheerder, 2016). Med utdanning kommer som regel et høyere velstandsnivå, den andre komponenten i SØS vi skal diskutere. Vi skal nå se nærmere på hvordan velstandsnivå påvirker deltakelse i FOA.

5.6 Velstandsnivå

I denne studien fant vi ikke bare en ulikhet mellom høy og lav SØS, men også en lineær relasjon mellom SØS og deltakelse i FOA. Det betyr at uansett SØS-nivå, så var en økning i SØS relatert til økt sannsynlighet for deltakelse. Hver 0,1 økning i SØS-score (på en skala fra 0-3) ga en 7.3% økning i OR for deltakelse (Figur 7 og Figur 9). Denne nyanserte relasjonen kan tyde på at det ikke er tydelige skiller i deltakelse mellom ungdom som har høyt utdannede foreldre og de som ikke har det, men at graden av velstandsnivå også spiller en rolle. Dette støttes av flere studier som har funnet at familieøkonomi er en barriere for norske barns deltakelse i idrett og kulturskole (Gustavsen og Hjelmbrække, 2009, s. 90-95; Sivesind, 2012, s. 23), og står i motsetning til andre resultater som ikke viser betydelige sosioøkonomiske forskjeller i deltakelse (Vaage, 2015, s. 58,87). Selv om foreldre verdsetter og prioriterer at barna skal delta i fritidsaktiviteter, kan det være svært utfordrende å engasjere barna i FOA dersom familien har økonomiske utfordringer. Omkring 2% av norske barnefamilier oppgir at de ikke har råd til å at barna kan delta i FOA (Barstad og Sandvik, 2015, s. 79). Denne prosenten kan virke beskjeden ved første øyekast, men tallet inkluderer hele 22 000 norske barn. I snitt er dette omkring 60 barn per kommune, og da er bare barn opptil 15 år tatt med i beregningen. Studier blant ungdommer mellom 13-19 år viser at pris er den viktigste faktoren for frafall i idretten for ca. 10% av utøverne (Ødegård, Bakken og Strandbu, 2016, s. 81). Frafall er en viktigere årsak til sosial ulikhet i idrettsdeltakelse enn rekruttering (Bakken, 2019, s. 8). I Norge har talentutviklingen økt betraktelig og idretten benytter seg i større grad av betalt arbeidskraft, ekstraundervisning og treningssamlinger for å optimere deltakernes ferdigheter (Oslo Economics, 2020; Strandbu *et al.*, 2017). Særlig for ungdommer fra 15-års alder, er utgiftene i snitt veldig høye (Figur 1). Videre ser vi i (Figur 2) at konkurranser og samlinger er en stor utgiftspost. Både kostnader, ambisjonsnivå og forventet foreldreinvolvering i idretten har økt kraftig i Norge de siste 20 årene (Strandbu *et al.*, 2017). Dette skaper gode spillere, men også stor ulikhet. I tillegg kommer press for å ha spesialisert utstyr og bekledning, foreldre rapporterer at de føler seg presset til å tilby det beste til sine barn (Oslo Economics, 2020). Samlet vil dette skape store ulikheter mellom de som blir veldig gode, og de som ikke blir det. Den vanligste grunnen barn og unge oppgir for å slutte i idrett, er at det ikke er gøy lenger og at de ikke føler seg flinke nok (Persson *et al.*, 2020). Sett i lys av den økte talentutviklingen er dette faktorer som delvis kan forklares som økonomisk betinget. Når idretten spesialiseres ved hjelp av kjøpsterke foreldre er det lett å forestille seg

at enkelte grupper føler at de ikke passer inn, at fokuset har skiftet fra lek til alvor, og at de ikke klarer å holde tritt med utviklingen. Dette skaper barrierer både for videre deltakelse, og for rekruttering av nye spillere som enten er uerfarne med idrettslivet eller ønsker å skifte idrett. Resultatene fra denne studien viste stor differanse i deltakelse mellom skolenivå (Figur 5) og større sosial ulikhet i FOA-deltakelse blant ungdommer fra VGS i Tromsø (Figur 6). Det er derfor verdt å spørre seg hvilket ambisjonsnivå og læringsklima klubbene har. Er det fokus på mestring og inkludering, eller er talentutviklingen vektlagt? Videre kan det være viktig å undersøke hvor stor betydning økonomi har for den enkeltes utviklingsmuligheter. Talentutvikling er en naturlig del av idretten, men bør ikke konsentreres rundt de som har best råd. Medlemskap bør representere de samme utviklingsmuligheter i form av treningstid og oppmerksomhet for alle deltakere, og utstyrsfokuset bør følges vaksomt.

5.7 Kulturskolen

Resultater fra denne studien viser at deltakelse i kulturskolen var lav (14% for ungdomsskolen og 9% for VGS). Dette henger sammen med et begrenset antall plasser. Derimot er det ikke tilfeldig hvem som søker seg inn på kulturskolen. Ungdomsskoleelever som deltar i Kulturskolen i Tromsø har fire ganger høyere odds for å komme fra høy SØS enn ungdommer som ikke deltar (Tabell 5). Dette stemmer med resultatene til McGee et al. (2006), som fant at SØS predikerte deltakelse i kulturaktivitet i større grad enn den predikerte deltakelse i idrettsaktivitet. Trolig skjer sosial seleksjon inn i kulturskolen før ungdomstrinnet. I følge Utdanningsdirektoratet (2020) rekrutteres elever til kulturskolen hovedsakelig i grunnskolen, og flertallet av de på venteliste er midt i aldersgruppen 0-18 år (Gustavsens og Hjelmbrekke, 2009, s. 70). Dette er også en viktig alder for idrettsrekruttering (Lunn, 2013, s. 63). Minstepris for medlemskap i Kulturskolen i Tromsø er på litt over 4000 kr årlig. Dersom vi regner med instrumentleie, er prisen over 5500 kr (Kulturskolen i Tromsø, 2020). Idretten koster til sammenlikning gjennomsnittlig 3600 kr årlig for barneidrett (opp til 12 års alder), og over halvparten av aktivitetene har en kostnad på under 2650 kr (Oslo Economics, 2020). Å engasjere sitt barn i musikk i stedet for idrett kan altså være ca. dobbelt så dyrt i den viktigste rekrutteringsalderen, og dette legger føringer for videre deltakelse (Chin og Phillips, 2004; Feldman og Matjasko, 2005; McGee *et al.*, 2006; Vandell *et al.*, 2015). For foreldre med lav inntekt kan en slik prisforskjell være utslagsgivende, 63% av foreldre med lav SØS

sier at de ville vurdert tilbudet dersom prisen hadde vært lavere (Bjørnsen, 2012, s. 75). Kulturskolen i Tromsø tilbyr ikke søskenmoderasjon (Utdanningsdirektoratet, 2020), i motsetning til mange idrettslag (Oslo Economics, 2020). Dette er også en faktor som øker betydningen av pris. Forskning viser at foreldrenes utdanning har stor betydning for deltakelse i kulturskolen (Berge *et al.*, 2019, s. 181; Bjørnsen, 2012, s. 81), noe som antyder at deltakelse i større grad er avhengig av foreldrenes holdning og kultur. Allikevel er deltakelse påvirket av prisendringer, og forsøk med gratis kulturskole har resultert i store økninger i medlemstall (Gustavsen og Hjelmbrække, 2009, s. 105). Det er varslet kutt i Tromsøs kultursektor i 2020 på over 7 millioner kr. som skal fordeles på 4 enheter, deriblant Kulturskolen (Finsrud, 2020). Ytterligere nedskjæringer i skolens finansiering vil kunne føre til en økning i kontingent og færre elevplasser, noe som vil øke den allerede store sosiale ulikheten i deltakelse.

5.8 Nært tilbud

Resultatene fra denne studien viser at nært tilbud hadde ulik betydning for ulike SØS grupper på ungdomsskolen (Tabell 4). For ungdommer fra høy SØS forklarte nært tilbud mer av relasjonen mellom SØS og deltakelse i FOA enn for ungdommer fra lavere SØS. Dette kan tolkes som at ungdommer fra lav SØS er forhindret fra å delta selv om nært tilbudet er bra. Dette funnet støttes av Humbert *et al.* (2006) som fant at selv om nært tilbud var viktigere for ungdommer fra lav SØS, så var pris av avgjørende betydning. Ved lavere prisnivå vil vi kanskje se en større betydning av nært tilbud blant unge fra lav SØS i Tromsø. Relasjonen mellom deltakelse i FOA og SØS var nærmest upåvirket av nært tilbud på VGS (Tabell 6). Den lille påvirkningen som fant sted viste at sammenhengen mellom SØS og deltakelse ble sterkere, noe som betyr at nært tilbud ikke forklarte deltakelse. Dette kan komme av at ungdommer på VGS i mindre grad er avhengig av sine foreldre for å komme seg til aktiviteter. Det kan også ha sammenheng med at en større del av elever på VGS bor i nærhet til byen sammenlignet med ungdomsskolen, og dermed har et bedre nært tilbud. Den deskriptive analysen (Tabell 2 og Tabell 3) viste derimot liten forskjell mellom skolenivåene i vurdering av nært tilbud. Nært tilbud av kulturell art hadde liten betydning for relasjonen mellom SØS og deltakelse i kulturskole (Tabell 5 og Tabell 7). Hos ungdommer som vurderte sitt nært tilbud som bra eller svært bra var det stor sosial ulikhet i deltakelse. Disse resultatene

støttes av (Andersen og Bakken, 2019), som fant at nærtilbud ikke er like viktig for deltakelse som familiens sosioøkonomiske status. Et bedre nærtilbud vil sannsynligvis ikke ha større effekt på deltakelse for unge fra lav SØS i verken idrett eller kulturskole, med mindre økonomiske og sosiale barrierer adresseres.

5.9 Konklusjon

Denne studien viste sosiale ulikheter i deltakelse i ferdighetsutviklende organiserte fritidsaktiviteter (FOA) blant elever fra ungdomsskolen og videregående skole i Tromsø kommune. Relasjonen var lineær, og sterkest for deltakelse i kulturskolen blant ungdomsskoleelever. For ungdomsskoleelever fra lavere SØS forklarte opplevd nærtilbud mindre av sammenhengen mellom SØS og deltakelse i FOA enn for ungdomsskoleelever fra høyere SØS. Deltakelse i FOA har betydning for sosial inkludering, trivsel og utvikling. Jenter på VGS og unge fra lav SØS viste seg som en spesielt utsatt gruppe for frafall i FOA. For å forebygge sosial ulikhet i deltakelse foreslås følgende tiltak. 1: Forebygge frafall gjennom bevissthet rundt prestasjonsfokus, utstyrspress og sosial ulikhet i talentutvikling. 2: Øke finansieringen i kultursektoren, for å styrke lavterskeltilbud og muliggjøre økt rekruttering blant gutter og ungdom fra lav SØS.

Referanseliste

- Andersen, P. L. og Bakken, A. (2019) Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms?, *International Review for the Sociology of Sport*, 54(8), 921-937. <https://doi.org/10.1177/1012690218764626>
- Auhuber, L. et al. (2019) Leisure Activities of Healthy Children and Adolescents, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(12), 2078. MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/ijerph16122078>
- Badura, P. et al. (2017) Do family environment factors play a role in adolescents' involvement in organized activities?, *Journal of Adolescence*, 59, 59-66. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.05.017>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. og Sletten, M. A. (2016) *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene? (NOVA Rapport 3/16)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/20.500.12199/5103>
- Bakken, A. (2019) *Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdomsidretten? (NOVA Rapport 2/19)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/20.500.12199/1298>
- Bamford, A. (2006) *The wow factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*. Münster: Waxmann.
- Barber, B., Stone, M. og Eccles, J. (2005) Adolescent participation in organized activities. i Moore, K. A. og Lippman, L. H. (red.) *What do children need to flourish: Conceptualizing and measuring indicators of positive development.*: Springer Science + Business Media, s. 133-146.
- Barne- og familiedepartementet (2020) *Like muligheter i oppveksten. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier (2020-2023)*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/bb45eed3479549719fb14c78eba35bd4/strategi-mot-barnefattigdom_web.pdf
- Barstad, A. og Sandvik, L. (2015) *Deltaking, støtte, tillit og tilhørighet. En analyse av ulikhet i sosiale relasjoner med utgangspunkt i levekårsundersøkelsene (Rapport 2015/51)*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/248399>
- Berge, O. K. et al. (2019) *Kultur + skole = sant. Kunnskapsgrunnlag om den kommunale kulturskolen i Norge (TF-rapport nr. 489)*. Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/contentassets/a6a1168249a14aeab3f2cfa390d069e2/kulturskolesant.pdf>
- Bjørnsen, E. (2012) *Inkluderende kulturskole. Utredning av kulturskoletilbudet i storbyene (Prosjektrapport 5/2012)*. Tilgjengelig fra: https://www.kulturskoleradet.no/extension/media/3546/orig/attachment/2012_Inkluderende_kulturskole_Agderforskning.pdf
- Bláfoss, R. et al. (2019) Is fatigue after work a barrier for leisure-time physical activity? Cross-sectional study among 10,000 adults from the general working population, *Scandinavian Journal of Public Health*, 47(3), 383-391. <https://doi.org/10.1177/1403494818765894>
- Blomfield, C. J. og Barber, B. L. (2011) Developmental Experiences During Extracurricular Activities and Australian Adolescents' Self-Concept: Particularly Important for Youth from Disadvantaged Schools, *Journal of Youth and Adolescence*, 40(5), 582-594. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9563-0>

- Boyce, W. *et al.* (2006) The Family Affluence Scale as a Measure of National Wealth: Validation of an Adolescent Self-Report Measure, *Social Indicators Research*, 78(3), 473-487. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-1607-6>
- Carter, T. *et al.* (2016) The Effect of Exercise on Depressive Symptoms in Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 55(7), 580-590. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.04.016>
- Chin, T. og Phillips, M. (2004) Social Reproduction and Child-rearing Practices: Social Class, Children's Agency, and the Summer Activity Gap, *Sociology of Education*, 77(3), 185-210. <https://doi.org/10.1177/003804070407700301>
- Conger, R. D. og Conger, K. J. (2002) Resilience in Midwestern Families: Selected Findings from the First Decade of a Prospective, Longitudinal Study, *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 361-373. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00361.x>
- Cremaschi, A. M. *et al.* (2015) Students who quit music lessons: Recent research and recommendations for teachers, *Music Teachers National Association (MTNA) e-Journal*, 2015(February), 15-26.
- Dahl, E., Bergli, H. og van der Wel, K. A. (2014) *Sosial ulikhet i helse: en norsk kunnskapsoversikt (Hovedrapport)*. Tilgjengelig fra: <https://fagarkivet-hioa.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12199/738/Sosial%20ulikhet%20i%20helse%20En%20norsk%20kunnskapsoversikt.%20Hovedrapport.pdf?sequence=6&isAllowed=y>
- Dearing, E. *et al.* (2009) Do neighborhood and home contexts help explain why low-income children miss opportunities to participate in activities outside of school?, *Developmental Psychology*, 45(6), 1545-1562. <https://doi.org/10.1037/a0017359>
- Denault, A.-S., Poulin, F. og Pedersen, S. (2009) Intensity of Participation in Organized Youth Activities During the High School Years: Longitudinal Associations With Adjustment, *Applied developmental science*, 13(2), 74-87. <https://doi.org/10.1080/10888690902801459>
- Dervo, B. K. *et al.* (2014) *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer (NINA Rapport 1073)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2372241>
- Elstad, J. I., & Pedersen, A. W. (2012) Fører dårlig familieøkonomi til flere subjektive helseplager blant ungdom?, *Tidsskrift for velferdsforskning*, 15(2), 78-92.
- Enjolras, B. og Wollebæk, D. (2010) *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering (Rapport 2010-2)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/177670>
- Farb, A. F. og Matjasko, J. L. (2012) Recent advances in research on school-based extracurricular activities and adolescent development, *Developmental Review*, 32(1), 1-48. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2011.10.001>
- Feldman, A. F. og Matjasko, J. L. (2005) The Role of School-Based Extracurricular Activities in Adolescent Development: A Comprehensive Review and Future Directions, *Review of Educational Research*, 75(2), 159-210. <https://doi.org/10.3102/00346543075002159>
- Finsrud, E. (2020) Forslag om harde kutt i Tromsø: «Kan rasere kulturskolen», *musikkultur*. Tilgjengelig fra: <https://musikkultur.no/>.
- Foster, E. M. og Marcus Jenkins, J. V. (2017) Does Participation in Music and Performing Arts Influence Child Development?, *American Educational Research Journal*, 54(3), 399-443. <https://doi.org/10.3102/0002831217701830>
- Fredricks, J. A. og Eccles, J. S. (2006) Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations, *Developmental Psychology*, 42(4), 698-713. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.4.698>

- Fredricks, J. A. og Eccles, J. S. (2008) Participation in extracurricular activities in the middle school years: Are there developmental benefits for African American and European American youth?, *Journal of Youth and Adolescence*, 37(9), 1029-1043.
<https://doi.org/10.1007/s10964-008-9309-4>
- Gustavsen, K. og Hjelmbrekke, S. (2009) *Kulturskole for alle? Pilotundersøkelse om kulturskoletilbudet (TF-rapport nr. 255)*. Tilgjengelig fra:
<http://hdl.handle.net/11250/2439305>
- Hannum, E., Liu, R. og Alvarado-Urbina, A. (2017) Evolving approaches to the study of childhood poverty and education, *Comparative Education*, 53(1), 81-114.
<https://doi.org/10.1080/03050068.2017.1254955>
- Humbert, M. L. et al. (2006) Factors That Influence Physical Activity Participation Among High- and Low-SES Youth, *Qualitative Health Research*, 16(4), 467-483.
<https://doi.org/10.1177/1049732305286051>
- Jakobsson, B. T. et al. (2012) Almost all start but who continue? A longitudinal study of youth participation in Swedish club sports, *European Physical Education Review*, 18(1), 3-18. <https://doi.org/10.1177/1356336x11430660>
- Katz, D. et al. (2014) *Jekel's epidemiology, biostatistics, preventive medicine, and public health*. 4 utg. Philadelphia: Elsevier Health Sciences.
- Kim, J. et al. (2020) The Reciprocal Effects between Structured/Unstructured Leisure and Delinquent Behaviors among South Korean Youth: a Cross-Lagged Longitudinal Approach, *International Journal of the Sociology of Leisure*(3), 241-257.
<https://doi.org/10.1007/s41978-020-00057-0>
- Knop, B., and Julie Siebens (2018) *A Child's Day: Parental Interaction, School Engagement, and Extracurricular Activities: 2014 (Current Population Reports P70-159)*. Tilgjengelig fra:
<https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2018/demo/P70-159.pdf>
- Koløen, K. (2008) *Sosioøkonomisk ulikhet i helse blant barn og ungdom: kontinuitet eller endring i overgang mellom barndoms- og ungdomstid*. Masteroppgave, institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra:
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15811/4/Koloen.pdf>.
- Kulturskolen i Tromsø (2020) *Priser*. Tilgjengelig fra:
<https://www.kulturskolentromso.no/praktisk-info/priser/> (Lest: 12.Nov.2020).
- Lunn, P. K., Elish; Fitzpatrick, Nick (2013) *Keeping Them in the Game: Taking Up and Dropping Out of Sport and Exercise in Ireland (Rapport RS33)*. Research Series: Economic and Social Research Institute (ESRI). Tilgjengelig fra:
<https://ideas.repec.org/b/esr/resser/rs33.html>
- Mahoney, J. og Stattin, H. (2000) Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context, *Journal of Adolescence*, 23(2), 113-127.
<https://doi.org/10.1006/jado.2000.0302>
- Mahoney, J. og Eccles, J. (2008) Organized activity participation for children from low- and middle-income families, i Booth, A. og Crouter, A. C. (red.) *Disparities in School Readiness: How Families Contribute to Transitions into School*. New York: Taylor and Francis group, s. 207-222.
- McGee, R. et al. (2006) Participation in clubs and groups from childhood to adolescence and its effects on attachment and self-esteem, *Journal of Adolescence*, 29(1), 1-17.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.01.003>

- Oslo Economics (2020) *Økonomi som barriere for idrettsdeltakelse - kostnader og kostnadsdrivere i barne- og ungdomsidretten (Rapport 2020-12)*. Kulturdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://osloeconomics.no/wp-content/uploads/%C3%98konomi-som-barriere-kostnader-og-kostnadsdrivere-i-barne-og-ungdomsidretten.pdf>
- OsloMet (u.å.) *Hva er Ungdata?* Tilgjengelig fra: <https://www.ungdata.no/hva-er-ungdata/> (Lest: 10.Okt.2020).
- Pedersen, S. og Seidman, E. (2005) Contexts and Correlates of Out-of-School Activity. i Mahoney, J., Larson, R. og Eccles, J. (red.) *Organized Activities As Contexts of Development: Extracurricular Activities, after School and Community Programs*. Mahwah: Taylor & Francis Group, s. 85-109. Tilgjengelig fra: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tromsoub-ebooks/detail.action?docID=227528>.
- Persson, M. et al. (2020) Opting out of youth sports: how can we understand the social processes involved?, *Sport, Education and Society*, 25(7), 842-854. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1663811>
- Regjeringen (2016) *Fritidserklæringen*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165fle/folder_fritidserklaeringen.pdf
- Rognerud, M., Strand, B. H. og Næss, Ø. (2007) *Sosial ulikhet i helse: En faktarapport (Rapport 2007/1)*. Tilgjengelig fra: https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/sosial_ulikhet_i_helse_fhirapport2007_1.pdf
- Romsaas, H. (2018) *Tromsømarka - tilgjengelig, tilrettelagt og tiltrekkende (Sluttrapport for Tromsømarkaprojektet 2011-2016)*. Tilgjengelig fra: <https://www.tromso.kommune.no/getfile.php/4084165.1308.js7ba7k7kz7bb7/Troms%C3%B8marka+interaktiv+enkeltside+lavoppl%C3%B8st.pdf>
- Samdal, O. et al. (2016) *Helse og trivsel blant barn og unge. Resultater fra den landsrepresentative spørreundersøkelsen «Helsevaner blant skoleelever. En WHO-undersøkelse i flere land. (HEMIL-rapport 1/2016)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/1956/13072>
- Samdal, O. et al. (2017) *Stress og mestring (Rapport IS-2655)*. Bergen: Helsedirektoratet.
- Seippel, Ø., Sletten, M. A. og Strandbu, Å. (2011) *Ungdom og trening: Endring over tid og sosiale skillelinjer (NOVA Rapport 3/11)*. Tilgjengelig fra: http://www.hioa.no/content/download/45959/677169/file/4536_1.pdf
- Sivesind, K. H. (2012) Hvilken betydning har personlig bakgrunn og økonomi for barn og unges medlemskap i frivillige organisasjoner? i Enjolras, B., Steen-Johnsen, K. og Ødegård, G. (red.) *Deltagelse i frivillige organisasjoner: Forutsetninger og effekter (2012-4)*. Oslo: Senter for forskning på samfunn og frivillig sektor, s. 11-24. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/177654>.
- Sletten, M. Å. (2015) Psykiske plager blant ungdom: sosiale forskjeller og historien om de flinke pikene. i *Oppvekstrapporten 2017: Økte forskjeller - gjør det noe?* Online: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, s. 124-148. Tilgjengelig fra: http://www.bufdir.no/contentassets/e9df3a5c5087465eb09083d1be77ba10/oppvekstrapporten_2017.pdf.
- SSB (2020) *Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/statbank/list/fritid> (Lest: 3.Nov.2020).
- Stalsberg, R. og Pedersen, A. V. (2018) Are Differences in Physical Activity across Socioeconomic Groups Associated with Choice of Physical Activity Variables to

- Report?, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(5).
<https://doi.org/10.3390/ijerph15050922>
- Strandbu, Å. *et al.* (2017) Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid, *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(2), 132-151. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-02-03>
- Strandbu, Å. *et al.* (2019) Young people's experiences of parental involvement in youth sport, *Sport, Education and Society*, 24(1), 66-77.
<https://doi.org/10.1080/13573322.2017.1323200>
- Strandbu, Å., Bakken, A. og Stefansen, K. (2020) The continued importance of family sport culture for sport participation during the teenage years, *Sport, Education and Society*, 25(8), 931-945. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1676221>
- Svedberg, P. *et al.* (2016) The validity of socioeconomic status measures among adolescents based on self-reported information about parents occupations, FAS and perceived SES; implication for health related quality of life studies, *BMC Medical Research Methodology*, 16, 48. <https://doi.org/10.1186/s12874-016-0148-9>
- Thorød, A. B. (2012) Er det for dyrt? Om barns deltakelse og valg av organiserte fritidsaktiviteter når familiens økonomi er svak, *Fontene Forskning*, 12(1), 19-31. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/138765>.
- Toftgaard-Støckel, J. *et al.* (2011) Parental, socio and cultural factors associated with adolescents' sports participation in four Danish municipalities, *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 21(4), 606-611. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2010.01093.x>
- Tromsø idrettsråd (u.å.) *Aktivitetsguide*. Tilgjengelig fra: <https://www.tir.no/aktivitetsguide/> (Lest: 14.Nov.2020).
- Tromsø kommune (2019) *Levekår i Tromsø: Geografisk fordeling (Rapport nr. 2)*. Tromsø. Tilgjengelig fra: <https://img8.custompublish.com/getfile.php/4541647.1308.pulzsn7imiswwm/Levek%C3%A5rsanalyse+9+september+2019.pdf?return=www.tromso.kommune.no>
- Utdanningsdirektoratet (2020) *Kulturskolen, Tromsø kommune (2019-2020)*. Tilgjengelig fra: <https://gsi.udir.no/app/#!/view/units/collectionset/2/collection/84/unit/5879/>.
- Vaage, O. F. (2015) *Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter: Resultater fra Levekårsundersøkelsene (SSB Rapport 2015/25)*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/attachment/229040?ts=14d901926c8>
- Vandell, D. L. *et al.* (2015) Children's Organized Activities. i R.M., L. (red.) *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, b. Volume 4. Ecological Settings and Processes. (Online): John Wiley & Sons, Inc., s. 1-40.
- Vandermeersch, H., Vos, S. og Scheerder, J. (2016) Towards level playing fields? A time trend analysis of young people's participation in club-organised sports, *International Review for the Sociology of Sport*, 51(4), 468-484.
<https://doi.org/10.1177/1012690214532450>
- Wagner, A. *et al.* (2004) Parent-child physical activity relationships in 12-year old French students do not depend on family socioeconomic status, *Diabetes & Metabolism*, 30(4), 359-366. [https://doi.org/10.1016/s1262-3636\(07\)70129-5](https://doi.org/10.1016/s1262-3636(07)70129-5)
- Ødegård, G., Bakken, A. og Strandbu, Å. (2016) *Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo: Barrierer, frafall og endringer over tid (Rapport 2016-7)*. Tilgjengelig fra: <http://hdl.handle.net/11250/2445378>

Vedlegg

1. Datautleveringsavtale OsloMet

Dato: 5. august 2020

Saksbehandler: Sigurd Eid Jacobsen

AVTALE OM UTLIVERING AV DATA FRA UNGDATA TIL KOMMUNE/FYLKESKOMMUNE SOM HAR GJENNOMFØRT UNGDATAUNDERSØKELSE

**Mellom Universitetet i Tromsø (senere kalt virksomheten)
og OsloMet v/NOVA (senere kalt NOVA)**

1. Grunnlag

Grunnlaget for avtalen er basert på en søknad 04.08.2020 fra Therese Svenning om å få bruke opplysninger fra Ungdata i med gjennomføring av sin masteroppgave.

2. Vilkår

- a) Datasetset skal utelukkende brukes ut fra formålet som beskrevet i søknaden.
- b) Tillatelsen til å benytte data er gyldig fra kontrakts undertegnelse til 20.06.2020, med mulighet til forlengelse etter egen søknad om dette.
- c) Forsøk på bakveisidentifisering er ikke tillatt, og resultatene må ikke offentliggjøres på en slik måte at det medfører risiko for identifisering av enkeltpersoner.
- d) Regler knyttet til personvern og forskningsetiske råd skal følges.
- e) Virksomheten har ansvar for at ikke andre personer enn de som er nevnt i søknaden får tilgang til data. Opplysningene skal oppbevares på passordbeskyttet område eller sikres på tilsvarende måte.
- f) NOVA skal få oversendt publikasjoner basert på det utleverte materialet.
- g) I offentliggjøring av resultater basert på datamaterialet, skal det framgå at «Datamaterialet er basert på en ungdataundersøkelse, gjennomført av NOVA i samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusfeltet (KoRus). Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. NOVA er ikke ansvarlig for analyser eller fortolkninger av resultatene.»
- h) Ved muntlig formidling av forskningsfunn basert på det utleverte materialet skal det oppgis at datamaterialet er basert på en ungdataundersøkelse gjennomført av NOVA og KoRus.
- i) NOVA er ikke ansvarlig for konklusjoner som trekkes av virksomheten i forbindelse med presentasjon av resultater.

3. Sletting / tilbakelevering

Når forskningsprosjektet er avsluttet, og senest ved sluttdatoen for denne kontrakten, forplikter virksomheten seg til å slette alle mottatte opplysninger, inklusive alle utskrifter og kopier av disse. Sletting skal bekreftes på det vedlagte skjemaet.

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Postadresse
Pb. 4 St. Olavs plass, 0130 OSLO

Velferdsforskningsinstituttet NOVA

Telefon
67 23 50 00

Besøksadresse
Pilestredet 46

4. Autorisasjon

Følgende personer skal ha tilgang til opplysningene:

- 1 Therese Svenning, student UiT
- 2 Chi Quynh Vo, PhD student, veileder UiT

Dersom det er aktuelt å endre personer med tilgang til opplysningene, må dette søkes spesielt om i hvert enkelt tilfelle.

5. Brudd på avtalen

Ved brudd på vilkårene som er gitt i denne avtalen, kan tillatelsen til å benytte de utleverte opplysningene bli trukket tilbake.

6. Undertegning

Denne avtalen er utarbeidet i to eksemplarer hvorav partene beholder hvert sitt eksemplar.

Dato: 06.08.20

Sted: Tromsø

For virksomheten:

Underskrift:
Representant for virksomheten

Dokumentet er elektronisk signert av OsloMet v/NOVA og har derfor ikke håndskreven signatur fra NOVA

